

Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΙΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΡΟΝΙΚΗ
ΠΕΡΙΟΔΟ 2008-2012

THE INFLUENCE OF ECONOMIC CRISIS ON
GREEK ENTERPRISES DURING THE TIME
PERIOD OF 2008-2012

Επιβλέπουσα καθηγήτρια:
Ιμπριζή Ελένη

Μαυροπάνου Σοφία (Α.Μ. 13858)
Μπαλόπητας Βασίλειος (Α.Μ. 13890)

Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (Α.Τ.Ε.Ι.) Πειραιά

Φεβρουάριος 2014

Πτυχιακή Εργασία με θέμα

**«Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 2008-2012»**

**«THE INFLUENCE OF ECONOMIC CRISIS ON GREEK
ENTERPRISES DURING THE TIME PERIOD OF 2008-2012»**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: Μαυροπάνου Σοφία (Α.Μ. 13858)

Μπαλόπητας Βασίλειος (Α.Μ. 13890)

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: Ιμπριζή Ελένη

Πειραιάς, 2014

.....,

Μαυροπάνου Σοφία

Μπαλόπητας Βασίλης

Copyright, 2014 © Μαυροπάνου Σοφία – Μπαλόπητας Βασίλειος

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τους συγγραφείς. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τους συγγραφείς και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πειραιά .

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Ιμπριζή Ελένη, που μας έδωσε τη δυνατότητα να ασχοληθούμε με ένα τόσο ενδιαφέρον θέμα, καθώς και για το χρόνο που διέθεσε και τη στήριξη που μας παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας μας.

Επίσης, ευχαριστούμε πολύ τις οικογένειές μας που μας στήριξαν και μας συμπαραστάθηκαν όλα αυτά τα χρόνια των σπουδών μας στο ΑΤΕΙ Πειραιά.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	7
Abstract.....	8
Εισαγωγή	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

1.1 Ο ορισμός της οικονομικής κρίσης.....	11
1.2 Ιστορική αναδρομή στις σημαντικότερες κρίσεις από το 1929 μέχρι και σήμερα.....	12
1.2.1 Το κραχ του 1929.....	12
1.2.2 Οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του '70.....	14
1.2.3 Η «Μαύρη Δευτέρα» του '87.....	15
1.2.4 Η ιαπωνική κρίση του '89.....	16
1.2.5 Η κρίση της Τεκίλας.....	17
1.2.6 Η κρίση στις «Ασιατικές τίγρεις» το '97	18
1.2.7 Η «φούσκα» των μετοχών υψηλής τεχνολογίας, “Dot.Com Bubble”	19
1.2.8 Η κρίση των sub-primes δανείων του 2007.....	21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ

2.1 Η χρηματοπιστωτική κρίση στην Ευρωζώνη.....	26
2.2 Οι επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ε.Ε.....	28
2.3 Από την χρηματοπιστωτική κρίση στην κρίση χρέους.....	31
2.4 Οι ορατές από την κρίση αδυναμίες του συστήματος της Ευρωζώνης.....	32

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ. ΑΙΤΙΑ, ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ**

3.1 Η ελληνική δημοσιονομική κρίση.....	37
3.2 Τα αίτια που οδήγησαν στην ελληνική κρίση.....	41
3.3 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.....	43
3.4 Τρόποι αντιμετώπισης του δημοσιονομικού προβλήματος της Ελλάδας.....	45

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ**

4.1 Η μείωση των εισοδημάτων του καταναλωτικού κοινού και τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, ανασταλτικοί παράγοντες για την ευημερία των επιχειρήσεων.....	49
4.2 Τα εμπόδια που βάζει το κράτος στις επιχειρήσεις.....	54
4.3 Αδυναμία εύρεσης κεφαλαίων των ελληνικών επιχειρήσεων.....	58
4.3.1 Δυσκολία τραπεζικού δανεισμού.....	58
4.3.2 Δυσαρέσκεια ξένων επενδυτών απέναντι στις ελληνικές επιχειρήσεις.....	59

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΠΟΥ “ΓΕΝΝΗΣΕ” Η
ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

5.1 Οι ευκαιρίες που παρουσίασε η κρίση στους επιχειρηματίες.....	64
5.2 Ο ρόλος της καινοτομίας στην αντιμετώπιση της κρίσης από τις επιχειρήσεις.....	66
5.3 Μελέτη Περίπτωσης (Case Study): Η εταιρεία “Hellas Direct Insurance Ltd.”.....	67

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ</u>	72
---	-----------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

❖ Ελληνική Βιβλιογραφία	73
--------------------------------------	-----------

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ - ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

❖ Ελληνικά Βοηθήματα	74
❖ Ξενόγλωσσα Βοηθήματα	74
❖ Διαδικτυακές Πηγές	74

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

❖ Παράρτημα Πινάκων	76
❖ Παράρτημα Διαγραμμάτων	76
❖ Παράρτημα Εικόνων	76

Περίληψη

Στην κάτωθι εργασία, γίνεται μία εκτενής αναφορά στην παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και είχε άμεσες επιπτώσεις σε πάρα πολλές χώρες, από όλες τις ηπείρους, του κόσμου. Στη συνέχεια, αναλύεται η Ευρωπαϊκή κρίση και κυρίως η περίπτωση της Ελλάδας, η οποία λόγω χρόνιων αδυναμιών που διέκριναν το κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό της σύστημα, δεν κατάφερε να περιορίσει τις επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης και βρέθηκε αντιμέτωπη με μία έντονη δημοσιονομική ύφεση που κατάφερε να πλήξει την οικονομία της εξ' ολοκλήρου. Η εργασία, κυρίως, πραγματεύεται την άμεση σχέση της κρίσης με τον τομέα των επιχειρήσεων, είτε θετική είτε αρνητική και αναλύονται από τη μία τα προβλήματα και από την άλλη οι ευκαιρίες για εξέλιξη που αυτή δημιουργεί. Τέλος, παρατίθενται συμπεράσματα σχετικά με το περιεχόμενο της εργασίας.

Λέξεις-Κλειδιά: Οικονομική κρίση, κρίση των sub-primes, χρηματοπιστωτική κρίση, ελληνική δημοσιονομική κρίση, ελληνική κρίση χρέους, ελληνικές επιχειρήσεις, ευκαιρίες στην κρίση, καινοτομία και επιχειρηματικότητα, Hellas Direct

Abstract

The following composition is an extensive reference to the world economic crisis that started at the United States of America and had impact in many countries, from all the continents, in the world. Then the European crisis is analyzed and especially the case of Greece, which due to the chronic weaknesses of the political, the social and the economic system did not make to restrict the impacts of the financial crisis and faced an intense fiscal crisis that made serious damages to her entire economy. The composition, mainly, deals with the direct relation of the economic crisis and enterprises, either positive or negative and analyzes the problems that causes, from the one side of view and from the other side of view it analyzes the opportunities for evolution that she creates. Finally, conclusions are collocated about the content of the composition.

Key-words: Economic crisis, sub-prime crisis, financial crisis, Greek fiscal crisis, Greek debt crisis, Greek enterprises, opportunities in crisis, innovation and entrepreneurship, Hellas
Direct

Εισαγωγή

Στην ακόλουθη εργασία γίνεται μία αναφορά στην παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007, στη μετεξέλιξή της σε κρίση χρέους για την Ελλάδα και το αντίκτυπο που αυτή έχει στις ελληνικές επιχειρήσεις, είτε αυτό είναι θετικό είτε αρνητικό. Στόχος αυτής της εργασίας είναι η ανάδειξη των προβλημάτων που προκύπτουν από μία οικονομική κρίση, τα οποία χρήζουν λύσης, καθώς και θετικά σημεία τα οποία αναδεικνύονται μέσα από την κρίση, κυρίως για την επιχειρηματικότητα.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται ο ορισμός της οικονομικής κρίσης και πραγματοποιείται μία ιστορική ανασκόπηση των σημαντικότερων παγκόσμιων οικονομικών κρίσεων από το μεγάλο κραχ του 1929 μέχρι και τη σημερινή παγκόσμια κρίση, την κρίση των sub-primes δανείων του 2007.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μία εκτενής αναφορά στην κρίση που έπληξε την Ευρωζώνη. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η Ευρωπαϊκή κρίση ως γεγονός αναλύοντας τα αίτια, τις επιπτώσεις, τις αδυναμίες του συστήματος της Ευρωζώνης αλλά και ο μετασχηματισμός της σε κρίση χρέους για αρκετές ευρωπαϊκές χώρες.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην ελληνική δημοσιονομική κρίση και γίνεται μία λεπτομερής εξέταση των αιτιών που τη δημιούργησαν, των επιπτώσεων που αυτή επιφέρει σε διάφορους τομείς της ελληνικής οικονομίας και της κοινωνίας αλλά και ορισμένων πιθανών τρόπων αντιμετώπισης της κρίσης χρέους, και γενικότερα της ύφεσης, που πλήττει τη χώρα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει το μεγαλύτερο ποσοστό των ελληνικών επιχειρήσεων λόγω της οικονομικής κρίσης, αλλά και λόγω της αδυναμίας του κράτους να δημιουργήσει ένα υγιές πλαίσιο που περιβάλλει τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα.

Το πέμπτο κεφάλαιο προσπαθεί να παρουσιάσει τις θετικές πλευρές της κρίσης για τους επιχειρηματίες είτε όσον αφορά τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται από την ίδια την κρίση είτε την πρωτοβουλία που αναλαμβάνουν οι ίδιοι οι επιχειρηματίες να καινοτομήσουν ώστε να καταφέρουν να επιβιώσουν μέσα από αυτή τη δύσκολη κατάσταση. Επιπλέον, στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζεται η περίπτωση μιας εταιρείας που ξεκίνησε μέσα στην κρίση και κατάφερε να ανταπεξέλθει σε όλες τις δυσκολίες που αντιμετώπισε στο ξεκίνημά της και

έχει μέχρι στιγμής θετικά αποτελέσματα, δείχνοντας πως η καινοτομία σε συνδυασμό με την επιμονή και την υπομονή μπορούν να ξεπεράσουν τα εμπόδια της κρίσης.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο θα παρατεθούν γενικότερα συμπεράσματα που προκύπτουν από το περιεχόμενο της εργασίας και αναφέρονται στην τελευταία οικονομική κρίση, για τις σωστές κινήσεις που θα έπρεπε να πράξει κάθε κυβέρνηση, χρηματοπιστωτικό ίδρυμα και επιχείρηση σε κάθε ανάλογη περίπτωση, κυρίως της Ελλάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

1.1 Ο ορισμός της οικονομικής κρίσης

Ως κρίση ορίζεται η χρονική περίοδος κατά την οποία διαταράσσεται η ομαλή λειτουργία ενός συστήματος και αλλοιώνονται οι αρχικές του ιδιότητες. Αυτή η μεταβολή, συνήθως, εκδηλώνεται απότομα και απρόσμενα ώστε να αλλάζει τη συνήθη εξέλιξη του συστήματος¹.

Το οικονομικό γίνεσθαι, το οποίο αποτελεί ένα περίπλοκο σύνολο σχέσεων, φορέων, κανόνων και συμφερόντων, είναι ιδιαίτερα ευάλωτο σε κρίσεις. Οι οικονομικές κρίσεις αυτές έχουν δυσάρεστες έως και καταστροφικές επιπτώσεις για τους πληθυσμούς και αποτελούν συχνά παράγοντα κοινωνικής οπισθοδρόμησης. Μέσα από αυτή την κατάσταση δοκιμάζονται θεσμοί, δομές και ισορροπίες συμφερόντων, αλλάζοντας το τοπίο και αναδεικνύοντας νέους παίκτες και νέους συσχετισμούς δυνάμεων².

Μια άλλη θεωρία σχετικά με την έννοια της οικονομικής κρίσης υποστηρίζει ότι ως κρίση θα μπορούσε να θεωρηθεί η βίαιη αλλά και αναπόφευκτη αντίδραση του συστήματος σε στρεβλώσεις που προϋπήρχαν και αποτελούσαν τα πραγματικά αίτια του προβλήματος. Αυτό λοιπόν που εκδηλώνεται ως ξέσπασμα της κρίσης είναι απλώς το ορατό αποτέλεσμα μιας κατάστασης που προϋπήρχε αλλά δεν είχε εκδηλωθεί³.

Ένας από τους πιο αναλυτικούς ορισμούς που δίνονται για την οικονομική κρίση την ορίζει ως το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Με τον όρο οικονομική δραστηριότητα εννοούνται όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κλπ. Οι επενδύσεις είναι ίσως ο βασικότερος δείκτης της

¹ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η κρίση της Ασίας (1997-1999), στο: Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

² Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η κρίση της Ασίας (1997-1999), στο: Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

³ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η κρίση της Ασίας (1997-1999), στο: Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

οικονομικής δραστηριότητας οι οποίες συμπαρασύρουν όλα τα οικονομικά μεγέθη όταν αυξομειώνονται⁴.

1.2 Ιστορική αναδρομή στις σημαντικότερες κρίσεις από το 1929 μέχρι και σήμερα

Οι οικονομικές κρίσεις αποτελούν σύνηθες φαινόμενο στην παγκόσμια οικονομική ιστορία. Η ιστορία έχει καταγράψει οικονομικές κρίσεις από τον 16^ο αιώνα οι οποίες ποικίλουν μορφολογικά σύμφωνα με τον τρόπο που εκδηλώνεται η κάθε μια από αυτές. Οι σημαντικότερες οικονομικές κρίσεις της παγκόσμιας ιστορίας που ταιριάζουν και την υπάρχουσα κρίση που διανύουμε ξεκινούν από το μεγάλο «Κραχ» του 1929 και θα παρουσιαστούν παρακάτω.

1.2.1 Το κραχ του 1929

Το καλοκαίρι του 1929 στην Αμερική υπήρχε ευημερία. Ο κόσμος δανειζόταν από τις τράπεζες για επενδύσει στο χρηματιστήριο της Wall Street, συγκεκριμένα 1.000.000 Αμερικανοί είχαν δανεισθεί χρήματα. Στις 3 Σεπτεμβρίου του 1929 ο δείκτης Dow Jones έφθασε στο υψηλότερο σημείο του, στις 381.17 μονάδες. Η χρηματιστηριακή αξία των μετοχών είχε αυξηθεί τόσο πολύ ώστε οι πιο διορατικοί μιλούσαν για φούσκα που θα έσκαγε σύντομα.

Οικονομικοί κύκλοι φοβούμενοι την κάμψη των τιμών των μετοχών άρχισαν να τις ρευστοποιούν με αποτέλεσμα 13 εκατομμύρια μετοχές να αλλάξουν χέρια, στις 24 Οκτωβρίου 1929, αριθμός που αποτελεί ρεκόρ για τα χρηματιστηριακά δεδομένα της μέχρι τότε εποχής (Μαύρη Πέμπτη). Αυτό προκάλεσε τον πανικό των επενδυτών και των χρηματιστών και οι μεγάλοι «παίκτες» της Wall Street άρχισαν να αγοράζουν μαζικά τα «καλά χαρτιά» (τα λεγόμενα ως blue chips), σε μια προσπάθεια συγκράτησης της πτώσης, μιας τακτικής που είχε αποδώσει στη χρηματιστηριακή κρίση του 1907, όχι όμως και σε αυτήν.

Στις 28 Οκτωβρίου, ημέρα Δευτέρα, οι τιμές συνέχισαν να έχουν πτωτική πορεία, με τους επενδυτές να ξεφορτώνονται τις μετοχές που κατείχαν, με σκοπό την αναζήτηση πιο

⁴ «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές», Κουφάρης, Γ. (2010). Περιοδικό: **Χρήμα**.

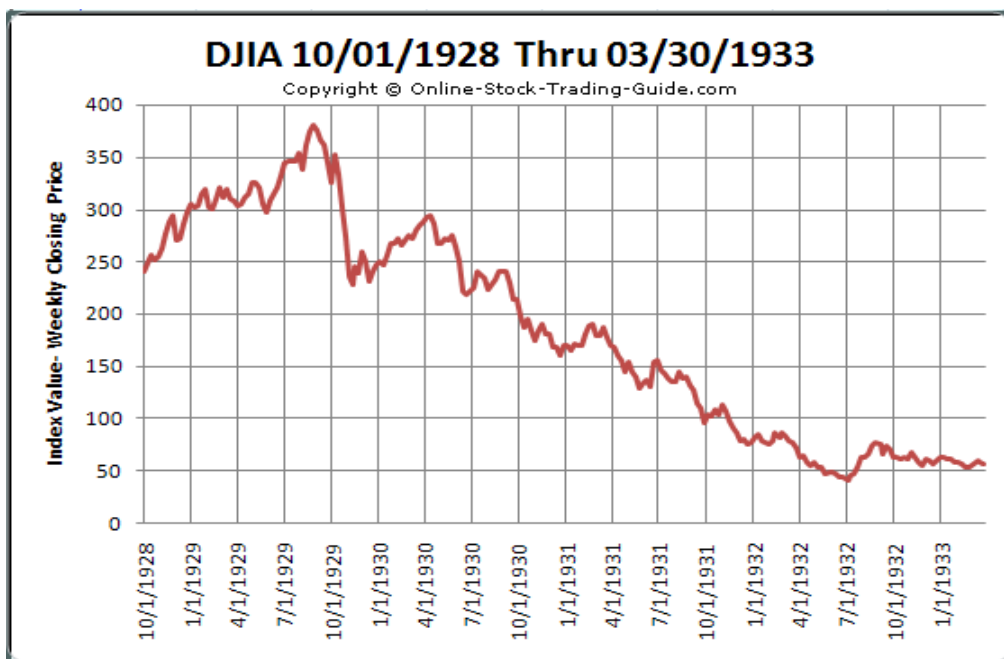
πρόσφορων επενδυτικών ευκαιριών. Ο δείκτης έχασε 12% της αξίας του και 16,4 εκατομμύρια μετοχές άλλαξαν χέρια.

Στις 29 Οκτωβρίου, την γνωστή ως «Μαύρη Τρίτη», το χρηματιστήριο της Wall Street καταρρέει με αποτέλεσμα πολλές τράπεζες, οι οποίες μέχρι τότε είχαν τοποθετήσει τα χρήματα των πελατών τους σε μετοχές με σκοπό τη συγκέντρωση μεγαλύτερων κερδών, να αντιμετωπίσουν τεράστια προβλήματα και τις επόμενες ημέρες να κηρύξουν πτώχευση.

Αυτό το χρηματιστηριακό κραχ χειροτέρευσε την ήδη εύθραυστη κατάσταση της Αμερικάνικης οικονομίας και συνέβαλλε στη μεγάλη οικονομική ύφεση της δεκαετίας του '30 που έπληξε την Ευρώπη και την Αμερική με πτωχεύσεις εταιρειών, μαζική ανεργία και μεγάλη κεφαλαιοκρατική συγκέντρωση.

Η Wall Street πέτυχε μια προσωρινή ανάκαμψη στις αρχές του 1930 η οποία όμως δεν ήταν αρκετή για να αποτρέψει το επόμενο κατρακύλισμά της στις 8 Ιουλίου του 1932 όπου ο δείκτης Dow Jones έφθασε στις 41.22 μονάδες, το χαμηλότερο σημείο όλων των εποχών.

Διάγραμμα 1: Η πορεία του Dow Jones (Dow Jones Industrial Average)

Πηγή: www.online-stock-trading-guide.com

Τα επόμενα χρόνια, έχοντας ως παράδειγμα την Wall Street, τα χρηματιστήρια όλου του κόσμου πήραν μέτρα για να αποτρέψουν ένα νέο χρηματιστηριακό κραχ. Το κυριότερο μέτρο από αυτά ήταν η διακοπή των συνεδριάσεων σε περιόδους ραγδαίων μεταβολών της χρηματιστηριακής αγοράς και το 1933 η ψήφιση του νόμου Glass - Steagal, από το Κογκρέσο, ο οποίος διαχώρισε τις τράπεζες σε εμπορικές και επενδυτικές.

Οι κύριες επιπτώσεις που επέφερε το κραχ σε αριθμούς είναι οι εξής:

- 12.000.000 πολίτες έμειναν άνεργοι
- 12.000 άτομα έχαναν τη δουλειά τους κάθε μέρα
- 20.000 επιχειρήσεις κήρυξαν πτώχευση
- 1.616 τράπεζες κήρυξαν πτώχευση
- 1 στους 20 γεωργούς έχασε το σπίτι του
- 23.000 αυτοκτονίες σημειώθηκαν σε ένα χρόνο, αριθμός ρεκόρ⁵

1.2.2 Οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του '70

Μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου πολέμου και συγκεκριμένα μέσα στην εικοσαετία 1950-1970 οι οικονομίες των περισσότερων χωρών γνώρισαν πολύ μεγάλη ανάπτυξη με χαμηλά ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού.

Κατά τη διάρκεια όμως της δεκαετίας του '70 ξέσπασαν δύο πετρελαϊκές κρίσεις οι οποίες ανέβασαν στα ύψη την τιμή του πετρελαίου με κύριο αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας και του πληθωρισμού (στασιμοπληθωρισμός).

Η επίσημη ημερομηνία έναρξης της πρώτης εκ των δύο αυτών κρίσεων έχει καταγραφεί η 17^η Οκτωβρίου του 1973. Ο κύριος λόγος εμφάνισης της είναι το εμπάργκο που επέβαλλε ο Ο.Π.Ε.Κ. (Organization of the Petroleum Exporting Countries που στα ελληνικά σημαίνει "Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών", Ο.Π.Ε.Κ.) στις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Μερικές εξ αυτών των χωρών ήταν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοί τους στη δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία. Σκοπός του Ο.Π.Ε.Κ. ήταν η αύξηση της τιμής του πετρελαίου σε παγκόσμιο επίπεδο (από 3 δολάρια/βαρέλι το 1973 σε 20 δολάρια/βαρέλι το Μάρτιο του 1974) ώστε να επωφεληθούν οι χώρες μέλη του και να δείξουν ότι οι ΗΠΑ και οι υπόλοιπες χώρες, οι οποίες υπέστησαν

⁵ «Η χρηματιστηριακή κρίση του 1929». Πηγή: www.sansimera.gr

αυτόν τον αποκλεισμό, είχαν ενεργειακή εξάρτηση από τις αραβικές χώρες που κατείχαν τον πετρελαϊκό πλούτο. Η αύξηση της τιμής του πετρελαίου, εν πρώτης, οδήγησε σε δραματικές αυξήσεις τιμών σε καταναλωτικά αγαθά αλλά και επέφερε ανεπιθύμητα αποτελέσματα για τα αραβικά κράτη, αφού οι χώρες που βίωναν τον αποκλεισμό αναζήτησαν νέες πηγές ενέργειας φθάνοντας μέχρι την Αλάσκα, τη Βόρειο Θάλασσα, την Κασπία Θάλασσα και τον Καύκασο.

Έξι χρόνια μετά, το 1979, ακολουθεί η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση την περίοδο που ξεκίνησε η ισλαμική Ιρανική επανάσταση. Οι πολιτικές αναταραχές στο Ιράν (η δεύτερη πετρελαιοπαραγωγός χώρα του Ο.Π.Ε.Κ.) είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση της παραγωγής και της εξαγωγής πετρελαίου. Ο Ο.Π.Ε.Κ. προσπάθησε να αποτρέψει την κρίση αυξάνοντας την παραγωγή του πετρελαίου, φθάνοντας την απώλεια στο 4%, χωρίς όμως αποτέλεσμα αφού η τιμή ανά βαρέλι αυξήθηκε αισθητά (από 13 δολάρια/βαρέλι το 1978 σε 32 δολάρια/βαρέλι στις αρχές του 1980) και το πρόβλημα ενισχύθηκε από τον πανικό που κατέβαλλε τις αγορές. Από το 1980 και για έξι συνεχόμενα χρόνια η τιμή του πετρελαίου έπεφτε με κορύφωση το 1986 όπου η πτώση άγγιξε το 46% λόγω της μειωμένης ζήτησης και της υπερβολικής παραγωγής πετρελαίου. Αυτό οδήγησε στη διάσπαση της ενότητας του Ο.Π.Ε.Κ. και άλλοι εξαγωγείς πετρελαίου όπως το Μεξικό, η Νιγηρία και η Βενεζουέλα να επεκταθούν σημαντικά ενώ οι ΗΠΑ και η Ευρώπη να πάρουν περισσότερο πετρέλαιο από το *Prudhoe Bay* (κόλπος στην Αλάσκα) και τη Βόρειο Θάλασσα⁶.

1.2.3 Η «Μαύρη Δευτέρα» του '87

Στις 19 Οκτωβρίου του 1987 οι δείκτες της Wall Street κατέρρευσαν χωρίς να γνωρίζουμε, ακόμα και σήμερα, τα ακριβή αίτια αυτής της κατάρρευσης. Ο Dow Jones υποχώρησε εκείνη τη Δευτέρα κατά 508 μονάδες, ποσό που μεταφράζεται σε 22.6% και αναλογεί σε πτώση σχεδόν 2.500 μονάδων στη σημερινή εποχή. Δεν επηρεάστηκε μόνο ο αμερικανικός χρηματιστηριακός δείκτης αφού αξιοσημείωτες πτώσεις καταγράφηκαν και σε άλλες χώρες του πλανήτη. Ενδεικτικά, το χρηματιστήριο της Αυστραλίας (All ordinaries) υποχώρησε κατά 41.8%, του Καναδά (ITSEC) κατά 22.5%, του Χονγκ Κονγκ (Hang Seng - HSI) κατά 45.8% και του Ηνωμένου Βασιλείου (FTSE) κατά 26.4% μέχρι το τέλος του Οκτωβρίου.

⁶ «Flash back στις οικονομικές κρίσεις: Από το 1929 μέχρι σήμερα, η ιστορία επαναλαμβάνεται», Μαρμάρου, Ι. (2008). Πηγή: www.enthesis.net

Διάφορες υποθέσεις έχουν γίνει για τα αίτια αυτής της κρίσης. Μερικές από τις επικρατέστερες αιτίες είναι η ψυχολογία της αγοράς, η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας της εποχής και οι εμπορικές συναλλαγές.

Η κρίση αυτή έληξε πιο γρήγορα από τις προηγούμενες που έπληξαν την Αμερική αφού η οικονομική της κατάσταση ήταν πολύ καλύτερη συγκριτικά με το παρελθόν και σε συνεργασία με την Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ έδωσε “ανάσες” στις τράπεζες πολλών εκατομμυρίων δολαρίων και αυτές με τη σειρά τους μείωσαν τα επιτόκια τραπεζικού δανεισμού για τις μεγάλες εισηγμένες επιχειρήσεις.

Μπορεί ο αντίκτυπος της κρίσης αυτής να μην ήταν τόσο μεγάλος όσο το 1929 αλλά πολλοί θεωρούν ότι αυτή έφερε τη νέα μείωση της οικονομικής δραστηριότητας της παγκόσμιας αγοράς την περίοδο 1989-1992.

1.2.4 Η ιαπωνική κρίση του '89

Σχεδόν ολόκληρη τη δεκαετία του '80, η Ιαπωνική οικονομία γνώρισε ραγδαία ανάπτυξη και τα χρηματοπιστωτικά της ιδρύματα θεωρούνταν αξιόπιστα και διαδραμάτιζαν κυρίαρχο ρόλο στις διεθνείς αγορές. Η φούσκα όμως δεν άργησε να σκάσει και έτσι το 1989 οι τιμές των μετοχών και οι τιμές των ακινήτων σημείωσαν κατακόρυφη πτώση μειώνοντας τον διαθέσιμο πλούτο, άρα και τη ζήτηση στην οικονομία. Το κόστος των εξαγωγών αυξήθηκε μετά την ανατίμηση του γιεν έναντι του δολαρίου πράγμα το οποίο επιδείνωσε την οικονομική κατάσταση της χώρας. Οι εμπορικές τράπεζες είχαν επενδύσει στους τομείς που υπέστησαν πτώση (τιμές ακινήτων, τιμές μετοχών) και προμήθευσαν πολλά δάνεια σε επισφαλείς δανειολήπτες με αποτέλεσμα να πληγούν σημαντικά.

Η στενή σχέση των τραπεζών με την εκάστοτε κυβέρνηση και η στήριξη που παρείχαν αμφότεροι υπήρξε καθοριστικός παράγοντας για την επιβίωση των τραπεζών. Το υπουργείο οικονομικών σε συνεργασία με τις ισχυρές τράπεζες μπόρεσε να βοηθήσει οικονομικά τα αδύναμα μέλη του κλάδου μέσω της Κεντρικής Τράπεζας. Οι τράπεζες με τη σειρά τους στήριζαν την οικονομική πολιτική της εκάστοτε κυβέρνησης με πολλούς τρόπους, ένας εκ των οποίων ήταν η έκδοση κρατικών ομολόγων. Βέβαια, όλα αυτά τα κεφάλαια που αναζητούσαν οι τράπεζες διοχετεύονταν στην κάλυψη δικών τους “τρυπών”, με αποτέλεσμα η αύξηση της προσφοράς χρήματος από την Κεντρική Τράπεζα να μην διανέμονται στην

“πραγματική” οικονομία⁷. Πρόκειται για την «παγίδα ρευστότητας», όπου η αύξηση προσφοράς χρήματος δεν καταφέρνει να μειώσει τα επιτόκια στην πραγματική οικονομία και άρα να τροφοδοτήσει επενδύσεις και κατανάλωση⁸.

Το Νοέμβριο του 1996, ο πρωθυπουργός της Ιαπωνίας ανακοίνωσε ένα πακέτο μέτρων για τη χώρα που στόχο είχε την επίλυση του προβλήματος του χρέους και την επανένταξη στις διεθνείς αγορές, το λεγόμενο “Big Bang”. Οι κυριότερες μεταρρυθμίσεις αυτού του πακέτου ήταν η δημιουργία κανόνων για τις χρηματαγορές και η απελευθέρωση των χρηματοοικονομικών προϊόντων και των δομών των εταιρειών που συμμετείχαν στην αγορά⁹. Τα χαρακτηριστικά αυτής της κρίσης ήταν η μεγάλη διάρκεια και ο μεγάλος όγκος επισφαλών δανείων. Το ποσό που δαπανήθηκε μέσα στην περίοδο 1992-2000 για την αντιμετώπιση της κρίσης έφθασε τα 86 τρισεκατομμύρια γιεν, ποσό που αντιστοιχούσε στο 17% του ΑΕΠ της χώρας.

1.2.5 Η κρίση της Τεκίλας

Τον Απρίλιο του 1994, το Μεξικό βίωσε και αυτό με τη σειρά του μια σημαντική οικονομική κρίση. Μέχρι τα μέσα του έτους 500.000 εργάτες έχασαν τις δουλειές τους και μέχρι το τέλος του έτους και τις αρχές του 1995 άλλοι 250.000 εργάτες έμειναν άνεργοι. Τα ξένα κεφάλαια που είχαν επενδυθεί στη χώρα άρχισαν να φεύγουν, με αποτέλεσμα την υποτίμηση του πέσο στα τέλη του Ιανουαρίου του 1995, το οποίο είχε χάσει 40% της αξίας του έναντι του δολαρίου. Τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας ανέρχονταν σε λιγότερα από 5 δισεκατομμύρια δολάρια την ώρα που χρώσταγε 18 δισεκατομμύρια σε Αμερικανούς τραπεζίτες που ήθελαν τα λεφτά τους πίσω λόγω της οικονομικής κατάστασης που επικρατούσε.

Την κατάσταση προσπάθησε να σώσει ο τότε Αμερικανός πρόεδρος, Μπιλ Κλίντον, ο οποίος στις αρχές του Φεβρουαρίου εξασφάλισε χρηματοδότηση ύψους 50 δισεκατομμυρίων δολαρίων για το Μεξικό. Η μεξικανική κυβέρνηση τότε έθεσε σε εφαρμογή ένα σκληρό πακέτο λιτότητας, το οποίο περιελάμβανε την αύξηση των φόρων και των τιμών αλλά και άλλα επώδυνα μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης με στόχο τον περιορισμό των δημοσίων

⁷ Σαββίδης, Χ. (2014), Από τη «φούσκα» στα... ζόμπι. Πηγή: Εφημερίδα **Ημερησία**, Αρ. φύλλου 19721, Ιανουάριος 2014.

⁸ Σαββίδης, Χ. (2014), Ο Κέινς και η παγίδα ρευστότητας. Πηγή: Εφημερίδα **Ημερησία**, Αρ. φύλλου 19721, Ιανουάριος 2014.

⁹ Osaki Sadakazu, (2005), Reforming Japan's Capital Markets.

δαπανών. Τα εισπρακτικά μέτρα που υιοθέτησε η κυβέρνηση αφορούσαν το ψαλίδισμα των δημοσίων δαπανών (ετήσια μείωση 9.8%), την ανατίμηση της βενζίνης και του πετρελαίου θέρμανσης κατά 35%, την αναπροσαρμογή των τιμολογίων του ηλεκτρικού ρεύματος (αύξηση 20%), την αύξηση των τιμών των καυσίμων κατά 0.8% μηνιαίως και την αύξηση των φόρων στα αεροδρόμια, τα λιμάνια και τα τελωνεία της χώρας κατά 2.5% μηνιαίως. Οι πραγματικές αποδοχές των εργαζομένων μειώθηκαν κατά 20% και δεν επανήλθαν παρά μόνο το 2005 όπου ξεκίνησε και το χρηματιστήριο της χώρας να επανέρχεται στα παλιά επίπεδα και η χώρα έριξε τον πληθωρισμό σε πολύ χαμηλά επίπεδα, αύξησε την εγχώρια αποταμίευση, έκανε ανασύσταση των εξωτερικών συναλλαγματικών αποθεμάτων και διατήρησε το δημόσιο έλλειμμα σε μέτρια επίπεδα¹⁰.

1.2.6 Η κρίση στις «Ασιατικές τίγρεις» το '97

Τον Ιούλιο του 1997, με αφορμή την αποσύνδεση του εθνικού νομίσματος της Ταϊλάνδης (Thai bath) από το δολάριο, όπως επίσης και το πέρασμα σε κυμαινόμενες ισοτιμίες αλλά και την κατάρρευση της ισοτιμίας του νομίσματος, οι χώρες γνωστές με το προσωνύμιο «Ασιατικές τίγρεις» έζησαν μια σοβαρή χρηματοοικονομική και συναλλαγματική κρίση. Το βαρύτερο πλήγμα δέχτηκαν η Ινδονησία και η Νότια Κορέα, μια μεσαίου τύπου κρίση βίωσε η Μαλαισία, το Χονγκ Κονγκ, το Λάος και οι Φιλιππίνες, ενώ τέλος ελαφρύτερη ήταν η κρίση για την Κίνα, την Ινδία, την Ταϊβάν, τη Σιγκαπούρη, το Μπρουνέι και το Βιετνάμ. Οι χώρες που επλήγησαν πιο πολύ από την κρίση παρουσίαζαν ήδη από τη δεκαετία του '70 εξαιρετικά υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης αποτελώντας παραδείγματα προς μίμηση. Η Ασιατική κρίση που διήρκεσε 2 χρόνια (1997-1999) δεν περιορίστηκε μόνο στις αγορές συναλλάγματος από τις οποίες ξεκίνησε αλλά προκάλεσε πανικό στους καταθέτες και μαζικές αναλήψεις (η περίπτωση της Ινδονησίας), όπως επίσης και μια κρίση χρέους, ιδιαίτερα στον ιδιωτικό τομέα. Οι επιπτώσεις εμφανίστηκαν και σε άλλες χώρες και περιοχές του πλανήτη (Ρωσία, Λατινική Αμερική, Ιαπωνία κλπ) αφού οι εξαγωγές ορισμένων χωρών, που είχαν στενές εμπορικές σχέσεις με την περιοχή, μειώθηκαν (Ιαπωνία, Γερμανία, Κίνα, ΗΠΑ) και προβλήματα εμφανίστηκαν στο τραπεζικό σύστημα, κυρίως των ΗΠΑ.

¹⁰ «Μεξικό: Σκληρά μέτρα λιτότητας μετά την κατάρρευση του '95», Ημερησία Online, (2010). Πηγή: www.imerisia.gr

Τρία από τα κυριότερα αίτια για την κρίση στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας φαίνεται να είναι τα ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών, τα υψηλά χρέη του ιδιωτικού τομέα όπως και η σύνδεση των εθνικών νομισμάτων με το αμερικάνικο δολάριο. Σε πολλές από τις χώρες αυτές ο εξωτερικός δανεισμός υπερέβαινε το 170% του ΑΕΠ και επρόκειτο για βραχυπρόθεσμες πιστώσεις που ανανεώνονταν (roll over credits) και τις οποίες χορηγούσαν κυρίως αμερικάνικες τράπεζες σε τράπεζες και επιχειρήσεις των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας. Οι πιστώσεις αυτές αντικαταστάθηκαν από μακροπρόθεσμες επενδύσεις (κυρίως ακίνητα και βιομηχανίες). Όλη αυτή η διαθέσιμη ρευστότητα και η αλόγιστη συμπεριφορά των δανειοληπτών αλλά και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, συνετέλεσαν λοιπόν σημαντικά στο ξέσπασμα της κρίσης.

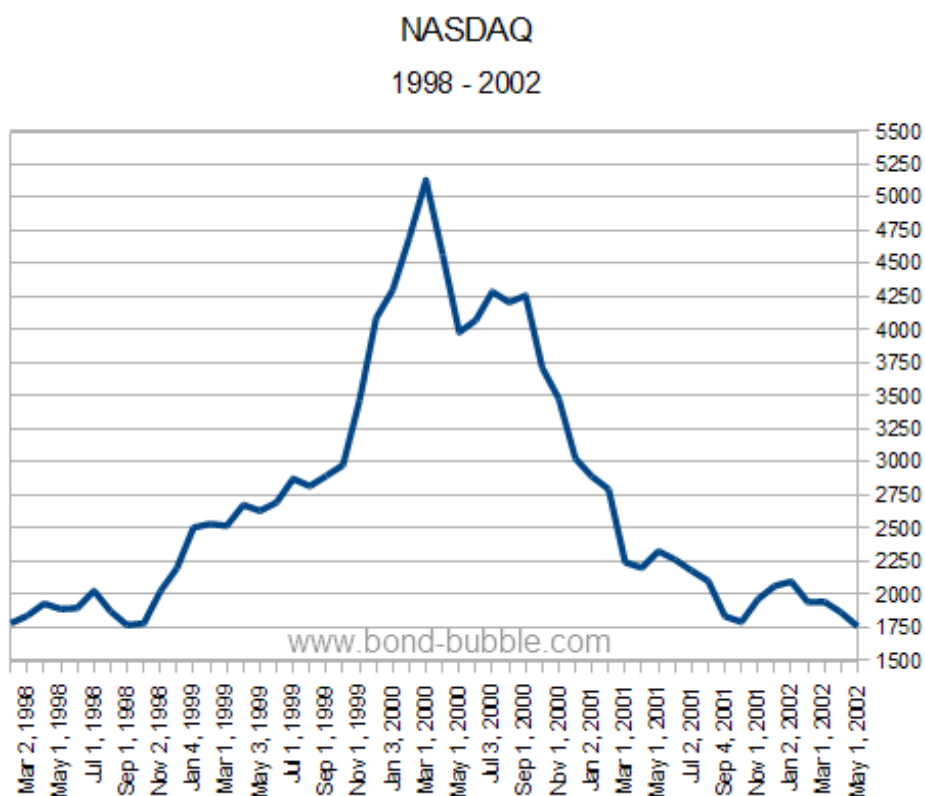
Για να σταθεροποιηθεί η οικονομία αυτών των χωρών προωθήθηκαν μέτρα, όπως η υποτίμηση των εθνικών νομισμάτων και η αναδιάρθρωση του χρέους. Κάποια ακόμα από τα μέτρα που ελήφθησαν με στόχο την οικονομική ανάκαμψη ήταν η απαγόρευση εξαγωγής κεφαλαίων από ορισμένες χώρες (π.χ., Μαλαισία, Κίνα), η μείωση της ρευστότητας στο εσωτερικό τους, οι μεγάλες υποτιμήσεις για την των νομισμάτων με σκοπό την τόνωση των εξαγωγών, η λήψη δημοσίων δανείων για την ανάκαμψη των τραπεζών κλπ. Τέλος, καταλυτική σημασία είχε η διεθνής οικονομική στήριξη, ιδίως από το ΔΝΤ, που χορήγησε δάνεια με μόνο όρο την εφαρμογή σταθεροποιητικών προγραμμάτων από τις χώρες αυτές¹¹.

1.2.7 Η «φούσκα» των μετοχών υψηλής τεχνολογίας, “Dot.Com Bubble”

Η φούσκα των επιχειρήσεων του διαδικτύου άρχισε να δημιουργείται μετά το 1995, για να κορυφωθεί το 1999 έως τις αρχές του 2000 και τέλος να καταρρεύσει το 2001. Πρόκειται για μια από τις μεγαλύτερες χρηματιστηριακές «φούσκες» στην παγκόσμια ιστορία αφού χρηματιστηριακός δείκτης των επιχειρήσεων αυτών (Technology-heavy NASDAQ Composite Index) κορυφώθηκε στις 10 Μαρτίου του 2000, όπου έκλεισε στις 5.048,62 μονάδες. Στα μέσα του 2001 ο δείκτης έφθασε περίπου στις 1.550 μονάδες, με αποκορύφωμα τον Οκτώβριο του 2002 που έπεσε στις 1.110 μονάδες όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα:

¹¹ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η κρίση της Ασίας (1997-1999), στο: Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

Διάγραμμα 2: Η πορεία του δείκτη Nasdaq πριν και μετά την «φούσκα»

Πηγή: www.bond-bubble.com

Τα βασικότερα αίτια της γένεσης και της εξάπλωσης αυτής της «φούσκας», αρχικά, ήταν η ταχύτατη διάδοση του Διαδικτύου και η εμφάνιση επιχειρήσεων που γέννησαν προσδοκίες για υψηλές μελλοντικές αποδόσεις. Με λίγα λόγια, οι επενδυτές δεν αγόραζαν τις μετοχές για τα υπαρκτά κέρδη και τα μερίσματά τους ή γιατί οι τιμές των μετοχών ήταν χαμηλές, αλλά για τα προσδοκώμενα κέρδη και τις μελλοντικές αυξήσεις των μετοχών. Άλλη μια σημαντική αιτία, ήταν τα χαμηλά επιτόκια της περιόδου 1998-1999 και η αυξημένη ρευστότητα. Επιπλέον, υπήρξε σημαντική ενθάρρυνση των επενδυτών σε μετοχές αυτών των επιχειρήσεων από τον Τύπο (π.χ., Forbes, Wall Street Journal). Άλλο ένα σημαντικό γεγονός, ήταν ότι κάποιες επιχειρήσεις, αρχικά, κατάφεραν να αντλήσουν σημαντικά ποσά από το χρηματιστήριο ή να εξαγοραστούν σε αρκετά υψηλές τιμές. Και τέλος, καθοριστικός ήταν ο ρόλος της κερδοσκοπικής μανίας των ανθρώπων, μιας και αυτό συνετέλεσε άμεσα στην εμφάνιση και την έξαρση του φαινομένου αυτού.

Τέσσερις ήταν οι βασικότερες αιτίες οι οποίες οδήγησαν στην κατάρρευση της «φούσκας». Πρώτον, μεταξύ 1999 και 2000 η FED (Federal Reserve Bank of New York) αύξησε τα επιτόκια της 6 φορές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της ρευστότητας και την επιβράδυνση της οικονομίας. Τα δάνεια για αγορές μετοχών ακρίβαιναν. Δεύτερον, οι αμερικανικές αρχές αποφάσισαν να λάβουν μέτρα κατά του μονοπωλίου της Microsoft, γεγονός το οποίο κλόνησε την πίστη στις εν λόγω εταιρείες. Τρίτον, οι δημοσιεύσεις από τον Τύπο που αποκάλυπταν την υπερτίμηση των μετοχών των 371 εισηγμένων στο χρηματιστήριο επιχειρήσεων. Τέταρτη και τελευταία αιτία ήταν η χρεοκοπία μεγάλων εισηγμένων επιχειρήσεων, της North Point Communications, της Global Crossing και άλλων όπως επίσης και της WorldCom η οποία κατηγορήθηκε για παραποίηση των στοιχείων της με σκοπό την εμφάνιση υψηλών κερδών για την προσέλκυση περισσότερων επενδυτών. Το γεγονός αυτό προκάλεσε τη φυγή των επενδυτών από το χρηματιστήριο και την ραγδαία πτώση των τιμών των μετοχών.

Η κατάρρευση της «φούσκας» έφερε μαζί της κύμα πτωχεύσεων, εξαγορών και συγχωνεύσεων. Μετά από εκτιμήσεις που έχουν γίνει, από το Μάρτιο του 2000 μέχρι τον Οκτώβριο του 2002, η χρηματιστηριακή αξία των επιχειρήσεων μειώθηκε κατά 5 τρισεκατομμύρια δολάρια. Αυτή η κρίση επηρέασε αρκετά τα χρηματιστήρια του εξωτερικού και κυρίως των Ευρωπαϊκών χωρών, είτε γιατί πολλοί Ευρωπαίοι είχαν επενδύσει στις ΗΠΑ σε μετοχές “Dot.Com”, είτε γιατί πολλοί αμερικανοί επενδυτές πούλησαν μετοχές στην Ευρώπη για να κλείσουν τα ανοίγματά τους. Τέλος, πολλές ευρωπαϊκές επιχειρήσεις του Διαδικτύου είδαν και αυτές με τη σειρά τους την αξία των μετοχών τους να μειώνεται¹².

1.2.8 Η κρίση των sub-primes δανείων του 2007

Από το 2007 έως και σήμερα το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα βιώνει μια περίοδο έντονων οικονομικών αναταραχών και σοβαρού προβληματισμού για τη βιωσιμότητά του, εξαιτίας της τραπεζικής κρίσης που ξέσπασε στις ΗΠΑ. Πρόκειται για μια παγκόσμια κατάσταση απειλούμενης οικονομικής ύφεσης στον ευρύτερο χώρο του χρηματοπιστωτικού

¹² Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η φούσκα των εταιρειών DOT.COM (DOT.COM BUBBLE), στο: Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

και τραπεζικού τομέα. Αυτή η κρίση είναι η χειρότερη 78 χρόνια μετά το μεγάλο κραχ του 1929¹³.

Το πρόβλημα προέκυψε από την αποτυχημένη προσπάθεια του αμερικάνικου νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου να εξασφαλίσει τη λειτουργία ενός υγιούς και ανθεκτικού τραπεζικού συστήματος. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα των ΗΠΑ ενεπλάκησαν σε πρακτικές υψηλού ρίσκου στο χώρο των στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου (sub-prime loans), με αποτέλεσμα την εκδήλωση της τραπεζικής κρίσης. Δεδομένης, λοιπόν, της κατάρρευσης δεκάδων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, οι αμερικανικές αρχές αναγκάστηκαν να εφαρμόσουν σχέδια διάσωσης κατά περίπτωση και να υιοθετήσουν σημαντικές νομοθετικές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της κρίσης¹⁴.

Ένα γεγονός που σηματοδότησε την κρίση στις ΗΠΑ ήταν η εξαγορά της Bear Stearns, της πέμπτης μεγαλύτερης επενδυτικής τράπεζας της χώρας, τον Ιούλιο του 2007, η οποία έκλεισε δύο hedge funds της (Τα hedge funds είναι χαρτοφυλάκια επενδύσεων που διαχειρίζονται “επιθετικά” και χρησιμοποιούν προηγμένες επενδυτικές στρατηγικές όπως η αξιοποίηση μακροπρόθεσμων και βραχυπρόθεσμων παραγωγικών θέσεων τόσο στις εγχώριες όσο και στις διεθνείς αγορές με στόχο την επίτευξη υψηλών αποδόσεων. Νομικά, τα hedge funds ορίζονται ως ιδιωτικές εταιρείες επενδύσεων που αναφέρονται σε περιορισμένο αριθμό επενδυτών και το ελάχιστο αρχικό κεφάλαιο που απαιτείται είναι πολύ υψηλό με ελάχιστη διάρκεια παραμονής στην επένδυση το ένα έτος¹⁵) που δραστηριοποιούνταν στην αγορά τιτλοποιημένων δανείων χαμηλής εξασφάλισης. Τον Μάρτιο του 2008 η τράπεζα αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα ρευστότητας και διασώθηκε από την κατάρρευση με την παρέμβαση της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ (FED) και της JPMorgan Chase & Co. Το σχέδιο διάσωσης προέβλεπε παροχή ρευστότητας 29 δισεκατομμυρίων δολαρίων με τη μορφή ειδικών βραχυπρόθεσμων πιστώσεων (non-recourse loan). Η Bear Stearns τελικά εξαγοράστηκε από την JP Morgan Chase με μόλις 10 δολάρια ανά μετοχή, όταν μάλιστα η αρχική πρόταση ήταν στα 2 δολάρια ανά μετοχή. Σε λίγους μόνο μήνες, η μετοχή κατέγραψε πτώση της τάξεως των 150 δολαρίων συγκριτικά με τα επίπεδα του 2007.¹⁶

¹³ «Διεθνής Χρηματοπιστωτική κρίση 2007-2008». Πηγή: el.wikipedia.org

¹⁴ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση 2007/8, στο: Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

¹⁵ «Hedge Fund», Investopedia. Πηγή: www.investopedia.com

¹⁶ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση 2007/8, στο Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

Ένα από τα γεγονότα που συνέβαλε, αδιαμφισβήτητα, στην τραπεζική κρίση των ΗΠΑ ήταν και η πτώχευση της Lehman Brothers, της τέταρτης μεγαλύτερης επενδυτικής τράπεζας της χώρας, αλλά και μιας από τις μεγαλύτερες διεθνώς. Το δεύτερο τρίμηνο του 2008, η τράπεζα κατέγραφε ζημίες 2,8 δισεκατομμυρίων δολαρίων κηρύσσοντας τη μεγαλύτερη πτώχευση της αμερικανικής ιστορίας. Στις 15 Σεπτέμβρη του 2008, η Lehman Brothers κατέθεσε αίτηση υπαγωγής στην προστασία του άρθρου 11 του πτωχευτικού κώδικα, έπειτα από την αποτυχία των διαπραγματεύσεων για την εξαγορά της από την Barclays και την Bank of America. Η πτώχευση της Lehman Brothers είχε αρνητικό αντίκτυπο στην ψυχολογία των χρηματιστηριακών αγορών, οι οποίες αντέδρασαν σπασμωδικά κάτι το οποίο έδειξε και η πτώση του δείκτη Dow Jones κατά 500 μονάδες¹⁷.

Μετά από 10 ημέρες από την πτώχευση της Lehman Brothers, ένας ακόμη τραπεζικός κολοσσός, η Washington Mutual ακολούθησε την ίδια μοίρα με τη Lehman Brothers αφού τέθηκε και αυτή σε καθεστώς πτωχευτικής επιτήρησης από την Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) καθώς αντιμετώπιζε κύμα τραπεζικών αναλήψεων¹⁸.

Τον ίδιο μήνα, επίσης, η επενδυτική τράπεζα Merrill Lynch απέφυγε την πτώχευση, αν και ήταν στα πρόθυρα της κατάρρευσης, χάρη στην εξαγορά της από την Bank of America με το ποσό των 50 δισεκατομμυρίων δολαρίων, πράγμα που κρίθηκε απαραίτητο καθώς η Merrill Lynch είχε υποστεί ζημίες 20 δισεκατομμυρίων δολαρίων από την κρίση των δανείων sub-prime¹⁹.

Μέχρι και το 2010 το κύμα των πτωχεύσεων δεν είχε ακόμη εξαλειφθεί. Μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα πτωχεύσεων που έλαβαν χώρα μέσα στο 2009 είναι η Colonial Bancgroup, η Guaranty Bank, η BankUnited, η United Commercial Bank, η Corus Bank, η Am Trust Bank και άλλες. Τα επίσημα στοιχεία της FDIC έδειξαν ότι 140 χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί έκλεισαν μέσα στο 2009 και άλλοι 157 μέσα στο 2010²⁰.

Στο επίπεδο της μελέτης των αιτιών, είναι πλέον κοινός τόπος ότι τα ενυπόθηκα δάνεια (sub-prime loans) ήταν η βασικότερη αιτία, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, από την οποία ξεκίνησε η κρίση. Πρόκειται για δάνεια, τα οποία οι τράπεζες παρείχαν σε

¹⁷ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση 2007/8, στο Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

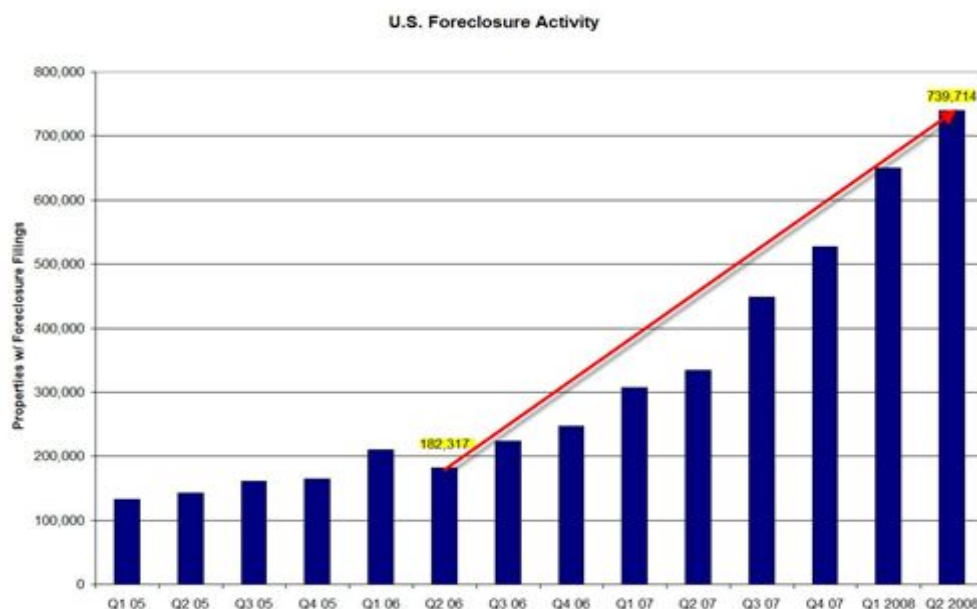
¹⁸ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση 2007/8, στο Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

¹⁹ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση 2007/8, στο Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

²⁰ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση 2007/8, στο Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

δανειολήπτες που δεν πληρούσαν τα κριτήρια πιστοληπτικής ικανότητας με παροχή έως και το 100% της αξίας του ακινήτου. Αυτή η επέκταση του δανεισμού, ήταν αναμενόμενο να φέρει αύξηση στις τιμές των ακινήτων (φούσκα). Οι τράπεζες εκτίμησαν ότι με την πώληση του ακινήτου, σε περίπτωση αδυναμίας αποπληρωμής του οφειλέτη, θα κάλυπταν την αξία του δανείου. Καθώς όμως τα επιτόκια των δανείων αυτών ήταν κυμαινόμενα, αυξάνοντας πολύ το χρέος του δανειολήπτη, πολλά από τα δάνεια αυτά έμειναν ανεξόφλητα προκαλώντας πρόβλημα ρευστότητας στις τράπεζες. Από την άλλη, οι τιμές των ακινήτων άρχισαν να πέφτουν και έτσι οι μειωμένες τιμές των υποθηκευμένων ακινήτων δεν μπορούσαν να καλύψουν το κεφάλαιο του αρχικού δανείου. Συγκεκριμένα, η αγορά των στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ έφθασε στα 12 τρισεκατομμύρια δολάρια, το 10% των οποίων βρισκόταν σε καθυστέρηση πληρωμών ή σε διαδικασία πλειστηριασμού των κατασχεμένων ακινήτων τον Αύγουστο του 2008²¹. Το παρακάτω σχεδιάγραμμα δείχνει τον αριθμό των κατασχέσεων που προχώρησαν οι τράπεζες της Αμερικής από το 2005 έως το δεύτερο τρίμηνο του 2008, με τη ραγδαία αύξηση να πραγματοποιείται από τα μέσα του 2006 και μετά φθάνοντας τα 739.714 ακίνητα.

Διάγραμμα 3: Κατασχέσεις ακινήτων στις ΗΠΑ σε τριμηνιαία βάση

Πηγή: bigpicture.typepad.com

²¹ Επιτροπάκη, Ο., Κυριακόπουλος, Κ., Ζάρκος, Σ., (2011), Από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση στην ελληνική δημοσιονομική κρίση: αίτια, επιπτώσεις και τρόποι αντιμετώπισης, **Το μανάτζμεντ σε καιρούς κρίσης**, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Ένας επιπλέον σημαντικός παράγοντας της κρίσης ήταν η προσφυγή των τραπεζών στη μέθοδο της τιτλοποίησης δανείων, δηλαδή πρόκειται για έναν μηχανισμό μετακίνησης δανείων, στην προκειμένη περίπτωση στεγαστικών, από τον Ισολογισμό των εμπορικών και αποταμιευτικών τραπεζών στους Ισολογισμούς άλλων χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Βέβαια, δημιουργούνται δύο βασικά προβλήματα από την τιτλοποίηση. Πρώτον, ο παραδοσιακός τραπεζίτης χάνει το κίνητρο της σωστής αξιολόγησης του πιστοληπτικού κινδύνου του δανειολήπτη, αφού ο κίνδυνος αυτός μεταφέρεται σε άλλους οργανισμούς. Δεύτερον, τα τιτλοποιημένα δάνεια χρηματοδοτούνται με υψηλούς δείκτες υποχρεώσεων προς ίδια κεφάλαια από τους διαμεσολαβητικούς οργανισμούς που τα δέχονται, εκδίδοντας εταιρικά ομόλογα (Mortgage-backed securities, ή MBS). Τα προβλήματα αυτά ενέτεινε το γεγονός ότι το 75% της αγοράς των στεγαστικών δανείων της Αμερικής ήταν τιτλοποιημένα δάνεια²².

Αυτή η κρίση σηματοδότησε την αρχή μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, αρχικά με την πτώση των χρηματιστηριακών αγορών όλου του κόσμου στα μέσα του 2008 με τους παρακάτω χαρακτηριστικούς δείκτες να διαγράφουν πτωτική πορεία που άγγιζε στην Κύπρο το 72%, στην Ελλάδα το 60%, στην Ιταλία το 46%, στην Ιαπωνία το 40%, στις ΗΠΑ το 37% και τέλος στη Μεγάλη Βρετανία το 31%. Κυριότερες επιπτώσεις αυτής της κρίσης, σε παγκόσμιο επίπεδο, ήταν η έλλειψη εμπιστοσύνης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, η κρίση ρευστότητας, αφού οι μεγαλύτεροι χρηματοδοτικοί οίκοι στον κόσμο κατέρρευσαν (Lehman Brothers, Washington Mutual, Am Trust Bank, κλπ.) και η αυξημένη αποστροφή από τον κίνδυνο, κάτι το οποίο έφερε στασιμότητα στις αγορές²³.

²² Επιτροπάκη, Ο., Κυριακόπουλος, Κ., Ζάρκος, Σ., (2011), Από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση στην ελληνική δημοσιονομική κρίση: αίτια, επιπτώσεις και τρόποι αντιμετώπισης, **Το μανάτζμεντ σε καιρούς κρίσης**, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

²³ Επιτροπάκη, Ο., Κυριακόπουλος, Κ., Ζάρκος, Σ., (2011), Από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση στην ελληνική δημοσιονομική κρίση: αίτια, επιπτώσεις και τρόποι αντιμετώπισης, **Το μανάτζμεντ σε καιρούς κρίσης**, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ

2.1 Η χρηματοπιστωτική κρίση της Ευρωζώνης

Η κρίση της Wall Street του 2008 έμελε να είναι ένα *crash test* που θα έβαζε σε νέο δρόμο την πορεία της Ευρώπης. Αρκετοί παράγοντες, όπως η παγκοσμιοποίηση, το άνοιγμα των οικονομιών και η ενοποίηση των αγορών, δημιούργησαν τις ιδανικές συνθήκες ώστε να ρέουν τα κεφάλαια μεταξύ των χωρών αλλά ταυτόχρονα και γόνιμο έδαφος για αλυσιδωτές αντιδράσεις από τη φούσκα του τραπεζικού συστήματος των ΗΠΑ.

Τεράστιες ήταν οι επιπτώσεις που προκλήθηκαν στις χώρες του ευρώ, αφού ήρθαν αντιμέτωπες με μια νέου τύπου κρίση και βρέθηκαν στο επίκεντρο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Όμως όλες οι ευρωπαϊκές χώρες δεν επλήγησαν στον ίδιο βαθμό από την κρίση, αφού αν και υπήρξαν αναπτυσσόμενες χώρες που δεν άργησαν να επανέλθουν στα γνωστά μονοπάτια της ανάπτυξης, οι περισσότερες χώρες του Βορρά εξακολουθούν να προσπαθούν για τη διατήρηση της ήπιας ανάκαμψης. Από την άλλη μεριά, υπήρξαν χώρες που βρέθηκαν αντιμέτωπες με σοβαρά διαρθρωτικά και δημοσιονομικά προβλήματα, όπως η Ελλάδα που έζησε τον κίνδυνο της χρεοκοπίας, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία που προσπάθησαν αρκετά να την αποφύγουν, ενώ αβέβαιο ήταν και το μέλλον της Ισπανίας, της Ιταλίας και του Βελγίου, με τις δύο τελευταίες χώρες να έχουν υψηλό δημόσιο χρέος²⁴.

Πιο συγκεκριμένα, η κρίση μεταφέρθηκε στην Ευρώπη, κυρίως, μέσω του βρετανικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η τράπεζα Lloyd's TSB εξαγόρασε την χρεοκοπημένη τράπεζα HBOS ξεκινώντας έτσι μια αλληλουχία εξαγορών. Στις 14 Σεπτεμβρίου του 2007, η Κεντρική Τράπεζα της Αγγλίας (Bank of England) υποχρεώθηκε να δανειοδοτήσει την ιδιωτική τράπεζα Northern Rock, έναν από τους πιο κεντρικούς άξονες στο χώρο των στεγαστικών δανείων, σηματοδοτώντας έτσι την έναρξη της κρίσης στην Αγγλία, η οποία θα επηρέαζε και την Ευρωζώνη. Αυτή η κατάσταση προκάλεσε τον πανικό των καταθετών που έσπευσαν έντρομοι να αποσύρουν τα χρήματά τους. Μέσα σε διάστημα λίγων μόνο ωρών, εκταμιεύτηκε από την συγκεκριμένη τράπεζα το ποσό του ενός

²⁴ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η κρίση της Ευρωζώνης, στο: Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

δισεκατομμυρίου στερλινών. Η Northern Rock δεν κατάφερε να ξεπεράσει τα προβλήματά της και κρατικοποιήθηκε στις 17 Φεβρουαρίου του 2008²⁵.

Πολλά από τα τιτλοποιημένα δάνεια (CDO's) που εξέδωσαν οι αμερικανικές τράπεζες αγοράστηκαν από πολλές Ευρωπαϊκές τράπεζες, της Αγγλίας, της Γαλλίας και ορισμένες Ελβετικές, και τα οποία βασίζονταν πάνω στα στεγαστικά δάνεια πιθανών επισφαλών δανειοληπτών. Οι αμερικανικές τράπεζες δημιούργησαν και ορισμένα «τοξικά» παράγωγα (CDS) τα οποία στην ουσία αφορούσαν στοιχήματα περί κατάρρευσης των CDO's και τα οποία είχαν περάσει στην κατοχή μεγάλων Ευρωπαϊκών τραπεζών, με πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα την Γερμανική IKB και την Royal Bank of Scotland προκαλώντας ζημίες πολλών εκατομμυρίων ευρώ²⁶.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) θεώρησε ότι ήταν σωστό να ακολουθήσει τα βήματα της Αμερικανικής Κεντρικής Τράπεζας (FED) και επέλεξε να προσφέρει δημόσιο χρήμα για να σώσει τις τράπεζες. Αποφάσισε όμως να μην τυπώσει νέο χρήμα αλλά να δανειστεί από επενδυτές που ήταν διατεθειμένοι να επενδύσουν τα κεφάλαιά τους. Ανάμεσα σε αυτούς ήταν Κινέζοι, Ιάπωνες, Άραβες και Γερμανοί ιδιώτες πιστωτές αλλά και ασφαλιστικά ταμεία που προτίμησαν να δανείσουν τα κράτη και όχι τις τράπεζες. Αυτό είχε ως συνέπεια, τα χρέη των τραπεζών να μετατραπούν σε δημόσιο χρέος και να επιβαρυνθούν οι φορολογούμενοι πολίτες. Μπορεί, μιν, η ΕΚΤ και η Ευρωπαϊκή Ένωση να απέτρεψαν την κατάρρευση ολόκληρου του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος αλλά θα δημιουργούσαν προβλήματα στις οικονομίες των αδύναμων χωρών της Ευρωζώνης.

Γενικότερα, οι περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλό χρέος, γεγονός το οποίο τις οδήγησε στην εφαρμογή νέων δημοσιονομικών πολιτικών και κατάργηση των παλιών κερδοσκοπικών συμπεριφορών του παρελθόντος αλλά και άλλων δομικών αδυναμιών που διέκριναν το σύστημα. Η κρίση αυτή στάθηκε απλά η αφορμή στο να φανούν οι αδυναμίες της Ευρωζώνης, οι οποίες προκαλούσαν πολλά ερωτήματα για τη βιωσιμότητά της αφού από το 1980, η προσπάθεια οικονομικής και πολιτικής συγκρότησης της Ευρωζώνης γεννούσε συνεχώς νέα διογκούμενα εμπόδια, κάνοντάς την ακόμα πιο ευάλωτη σε οποιαδήποτε μεγάλη κρίση ξεσπούσε, όπως αυτή του 2008.

²⁵ «Η μετάδοση της παγκόσμιας κρίσης στην Ευρώπη 2008-2009», Βαρουφάκης, Ι.. Πηγή: www.ineobservatory.gr, (Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.)

²⁶ «Η μετάδοση της παγκόσμιας κρίσης στην Ευρώπη 2008-2009», Βαρουφάκης, Ι.. Πηγή: www.ineobservatory.gr

2.2 Οι επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ε.Ε.

Είναι αναμενόμενο πως όταν γίνεται μία αναφορά σε μία οικονομική κρίση, είτε αυτή βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη είτε έχει λάβει τέλος, το επόμενο ερώτημα που γεννάται, μετά τη διάκριση του είδους της, αφορά τις επιπτώσεις που αυτή έχει προκαλέσει. Σχετικά με τη διάκριση του είδους της κρίσης την οποία διανύουμε, επρόκειτο αρχικά για μια χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία όπως είδαμε ξεκίνησε από το τραπεζικό σύστημα της Αμερικής, που επηρέασε το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα και μετατράπηκε σε μία κρίση χρέους των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όσον αφορά τις επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής κρίσης στην Ευρώπη, θα μπορούσε κανείς να πει πως τα προβλήματα διαφέρουν μεταξύ τους, ανά κράτος μέλος της Ε.Ε., μιας και διαφορετική είναι η δύναμη, η πολιτική και η οικονομία κάθε κράτους. Οι επιπτώσεις διαφέρουν στην πραγματική οικονομία, αφού διαφοροποιούνται ανάλογα με τους κλάδους της οικονομίας. Δηλαδή, το κάθε κράτος αντιμετωπίζει διαφορετικές συνθήκες όταν ξεκινάει να λαμβάνει μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης.

Από την πλευρά της χρηματοπιστωτικής κρίσης, η κυριότερη επίπτωσή της είναι η πτώση του διεθνούς εμπορίου, η οποία επηρέασε άμεσα χώρες όπως η Εσθονία, η Ιρλανδία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ολλανδία και η Αυστρία που στήριζαν μεγάλο μέρος της οικονομίας τους στο εμπόριο. Το γεγονός αυτό προκάλεσε τη μείωση της ζήτησης, των επενδύσεων και του εξωτερικού εμπορίου και έπληξε ακόμα περισσότερο τις χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα υπερχρέωσης του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα (π.χ., η Ελλάδα) τη στιγμή που οι υπόλοιπες, το 2010, άρχισαν να μπαίνουν ξανά σε τροχιά ανάκαμψης²⁷.

Με σκοπό την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης, όλες οι χώρες της ΟΝΕ αποφάσισαν να αυξήσουν τα δημοσιονομικά τους ελλείμματα. Αυτό είχε ως συνέπεια να αυξηθεί και το δημόσιο χρέος τους, γεγονός το οποίο προκάλεσε μία νέου τύπου κρίση στην Ευρώπη, την κρίση χρέους. Το 2009, ο μέσος όρος των ελλειμμάτων των χωρών εκτινάχθηκε στο 6,3% του ΑΕΠ, όταν το 2008 κυμαινόταν στο 2% του ΑΕΠ και μέχρι σήμερα δεν έχει καταφέρει να φθάσει τα επίπεδα του 2008, αφού κυμαίνεται πάνω από το όριο του 3%. Οι χώρες που είχαν τα μεγαλύτερα προβλήματα στα ελλείμματά τους ήταν και είναι ακόμα και σήμερα η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Ισπανία και η Πορτογαλία. Αυτό που έχει ιδιαίτερη

²⁷ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η κρίση της Ευρωζώνης, στο: Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

σημασία είναι ότι οι περισσότερες χώρες αύξησαν τα πρωτογενή τους ελλείμματα, δηλαδή τις δαπάνες του δημοσίου, εκτός από τους τόκους, με αποτέλεσμα αυτό να επηρεάσει αυξητικά και το δημόσιο χρέος. Οι περισσότερες χώρες συνεχίζουν να μην μπορούν να καλύψουν τις καταναλωτικές δημόσιες δαπάνες τους με ίδια κεφάλαια και καταφεύγουν στο δανεισμό.

Με την αφορμή της κρίσης, το δημόσιο χρέος των περισσότερων χωρών ανήλθε σε υψηλότερα σημεία, αφού κατά μέσο όρο κατέγραψε αύξηση της τάξεως των 20 μονάδων περίπου σε μία μόλις τετραετία, δηλαδή από 66,2% του ΑΕΠ το 2007, σε 85,4% του ΑΕΠ το 2010. Οι χώρες που κατέγραψαν τη μεγαλύτερη αύξηση δημόσιου χρέους ήταν η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Ιταλία και η Πορτογαλία. Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνεται η εξέλιξη του Ακαθάριστου Χρέους των χωρών της Ευρωζώνης από το 2006 μέχρι το 2010.

Πίνακας 1: Ακαθάριστο Χρέος της Ευρωζώνης (% του ΑΕΠ)

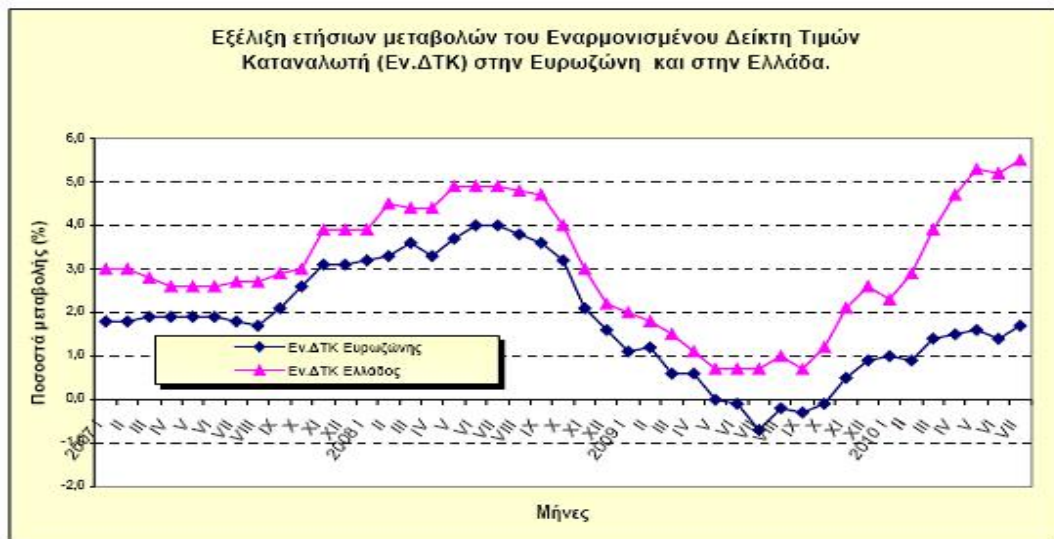
	2006	2007	2008	2009	2010	2011 πρόβλεψη
Βέλγιο	88,1	84,2	89,6	96,2	96,8	97,0
Γερμανία	67,6	64,9	66,3	73,5	83,2	82,4
Εσθονία	4,4	3,7	4,6	7,2	6,6	6,1
Ιρλανδία	24,8	25,0	44,4	65,6	96,2	112,0
Ελλάδα	106,1	105,4	110,7	127,1	142,8	157,7
Ισπανία	39,6	36,1	39,8	53,3	60,1	68,1
Γαλλία	63,7	63,9	67,7	78,3	81,7	84,7
Ιταλία	106,6	103,6	106,3	116,1	119,0	120,3
Κύπρος	64,6	58,3	48,3	58,0	60,8	62,3
Λουξεμβούργο	6,7	6,7	13,6	14,6	18,4	17,2
Μάλτα	64,2	62,0	61,5	67,6	68,0	68,0
Ολλανδία	47,4	45,3	58,2	60,8	62,7	63,9
Αυστρία	62,1	60,7	63,8	69,6	72,3	73,8
Πορτογαλία	63,9	68,3	71,6	83,0	93,0	101,7
Σλοβενία	26,4	23,1	21,9	35,2	38,0	42,8
Σλοβακία	30,5	29,6	27,8	35,4	41,0	44,8
Φινλανδία	39,7	35,2	34,1	43,8	48,4	50,6
Ευρωζώνη	68,4	66,2	69,9	79,3	85,4	87,7

Πηγή: European Economy Forecast Spring 2011. www.europa.eu

Κατά την πρόσφατη κρίση, η απασχόληση στην Ευρωπαϊκή Ένωση μειώθηκε κατά 4 εκατομμύρια θέσεις εργασίας και έτσι η Ευρωζώνη έφθασε στο επίπεδο του 10,1% το 2010, για πρώτη φορά μετά τη δεκαετία του 1990. Μάλιστα, τα μειωμένα ωράρια εργασίας και άλλα ευέλικτα σχήματα που τέθηκαν σε εφαρμογή δεν κατάφεραν να αποτρέψουν αυτή τη μείωση.

Ο πληθωρισμός στην Ε.Ε. παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα αφού είχε μειωθεί και η ζήτηση αλλά και οι τιμές των βασικών αγαθών. Συγκεκριμένα, το 2009 ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή έπεσε σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης. Στο σύνολο των 17 κρατών-μελών της ΟΝΕ μειώθηκε κατά μέσο όρο 3 μονάδες (από 3,3% το 2008 στο 0,3% το 2009), γεγονός το οποίο επέτρεψε στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) να μειώσει το βασικό της επιτόκιο στο 1%. Στο επόμενο διάγραμμα φαίνεται η μεταβολή του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη για τα έτη 2007-2010.

Διάγραμμα 4: Οι ετήσιες μεταβολές του Εναρμονισμένου ΔΤΚ για την Ευρωζώνη και την Ελλάδα τα έτη 2007-2010

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

2.3 Από την χρηματοπιστωτική κρίση στην κρίση χρέους

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενες ενότητες, η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, μπορεί μεν να ξέσπασε στις ΗΠΑ, όμως δεν επηρέασε μόνο την Αμερική αλλά και τις χώρες του ευρώ, εφόσον είχαν στενή διασύνδεση μεταξύ τους μέσω των χρηματοπιστωτικών αγορών, των επενδύσεων, των κοινών επιχειρηματικών αλυσίδων κ.ά., γεγονότα τα οποία συνέβαλλαν στη μετάδοση της κρίσης.

Αρχικά η κρίση έπληξε τα εθνικά χρηματοπιστωτικά συστήματα με κυριότερα θύματά της τις τράπεζες λόγω της έντονης διασύνδεσης με το αμερικάνικο τραπεζικό σύστημα. Γι' αυτόν το λόγο, πρώτο μέλημα της οικονομικής πολιτικής ήταν η διάσωση των τραπεζικών συστημάτων και η αποφυγή ενός γενικευμένου “bank run” μέσω κάποιων μέτρων, όπως για παράδειγμα την ενίσχυση της κεφαλαιουχικής βάσης των τραπεζών με δημόσια κεφάλαια και εγγυήσεις καταθέσεων.

Έπειτα, η κρίση έπληξε την πραγματική οικονομία λόγω της μείωσης του εμπορίου και των επενδύσεων και λόγω του περιορισμού της ενεργούς ζήτησης και της περιοριστικής πιστοδοτικής πολιτικής των τραπεζών. Οι περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν την ύφεση με μία δημοσιονομική επέκταση και με τη στήριξη αυτής της επέκτασης από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα η οποία μείωσε τα επιτόκιά της. Η ΕΚΤ αποφάσισε να ακολουθήσει επεκτατική νομισματική πολιτική λόγω της μείωσης του πληθωρισμού και αυτό επηρέασε αρνητικά πολλές χώρες της Ευρωζώνης που δεν είχαν πετύχει μέχρι εκείνη τη χρονική περίοδο να επιστρέψουν σε τροχιά ανάκαμψης. Η εν λόγω πολιτική συμφωνήθηκε στη σύνοδο των “G20” (Δεκέμβρης 2008), κατάφερε να ανακόψει ως ένα βαθμό την ισχυρή τάση της ύφεσης και εφαρμόστηκε σχεδόν σε όλες τις μεγάλες οικονομίες του κόσμου. Στο πλαίσιο της συνόδου των “G20” για την αντιμετώπιση της κρίσης, συμφωνήθηκε να εφαρμοστούν προγράμματα αντικυκλικής πολιτικής σε κάθε χώρα-μέλος της Ευρωζώνης, με τις ανάλογες διαφοροποιήσεις σε κάθε χώρα, και χρηματοδοτήθηκαν με αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων των χωρών και με διαρθρωτικές παρεμβάσεις²⁸.

Παρά τις πολλές αποφάσεις σχετικά με το σχέδιο ανάκαμψης της Ευρώπης στη σύνοδο του 2008, ελάχιστες ήταν οι παρεμβάσεις μέσω του Κοινοτικού Προϋπολογισμού και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Στην ουσία, η διαδικασία της αναπροσαρμογής

²⁸ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η κρίση της Ευρωζώνης, στο: Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

βάρυνε την κάθε χώρα ξεχωριστά, σε διαφορετικό όμως βαθμό την κάθε μία. Οι περισσότερες χώρες, αν και μπήκαν σε τροχιά ανάκαμψης, δεν κατάφεραν να επιδείξουν σημαντικά ποσοστά οικονομικής μεγέθυνσης. Συνεπώς, ο κακός συνδυασμός της διεθνούς χρηματοπιστωτική κρίσης με την κρίση της πραγματικής οικονομίας προκάλεσε σοβαρά προβλήματα στη δημοσιονομική σταθερότητα ορισμένων χωρών, η οποία οδήγησε είτε σε νέες κρίσεις δημοσίου χρέους, όπως οι περιπτώσεις της Ελλάδας, της Ιταλίας και της Πορτογαλίας, είτε σε νέες τραπεζικές κρίσεις, η αντιμετώπιση των οποίων απαιτούσε σημαντικά δημόσια κεφάλαια μέσω δανεισμού, όπως έγινε με την Ιρλανδία και την Ισπανία.

Τα σοβαρά προβλήματα χρέους αλλά και ο κίνδυνος πτώχευσης ορισμένων χωρών της ΟΝΕ και κατάρρευσης των εθνικών τραπεζικών συστημάτων τους δοκίμασαν της αντοχές της εν συνόλω. Τα κράτη-μέλη της και οι βασικοί θεσμοί της (Eurogroup, ΕΚΤ) λόγω έλλειψης ενός κεντρικού οργάνου αρμόδιου για τη διαχείριση κρίσεων αλλά και των αντίστοιχων θεσμοθετημένων μηχανισμών και διαδικασιών, προσπάθησαν να διαχειριστούν την κρίση, προτάσσοντας όμως το εθνικό συμφέρον έναντι της Κοινοτικής αλληλεγγύης και εφαρμόζοντας ανοιχτή οικονομική διπλωματία. Αυτές οι συμπεριφορές οδήγησαν σε πανικό των χωρών καθιστώντας αδύνατη την εύρεση λύσης.

Τέλος, δεδομένης της κατάστασης αποκαλύφθηκε η δύναμη των αγορών και η απουσία μίας «έσχατης λύσης» για τέτοιου είδους περιπτώσεις μεγάλων διαταραχών. Έτσι, άλλο ένα πρόβλημα βγήκε στην επιφάνεια, αυτό της ανταγωνιστικότητας, το οποίο συνοδεύει την κρίση κι αυτό φάνηκε έντονα στην περίπτωση του δανεισμού ορισμένων χωρών του Νότου, όταν το ανταγωνιστικό περιβάλλον της ΟΝΕ έδειξε να ευνοεί τις χώρες του ανεπτυγμένου Κοινοτικού Βορρά βλάπτοντας τις χώρες της περιφέρειας. Συνεπώς, η πρόκληση της ΟΝΕ είναι η εξάλειψη δύο καταστάσεων, αυτής των δημοσιονομικών ελλείψεων και αυτής της ανταγωνιστικότητας, για τις οποίες μέχρι στιγμής δεν έχουν βρεθεί οριστικές λύσεις, παρά τις παρεμβάσεις των χωρών που επλήγησαν περισσότερο (όπως για παράδειγμα με την Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Ιρλανδία κ.ά.) και παρά τη δημιουργία ενός μηχανισμού οικονομικής στήριξης των χωρών σε κρίση.

2.4 Οι ορατές από την κρίση αδυναμίες του συστήματος της Ευρωζώνης

Όπως σε όλες τις μεγάλες κρίσεις, έτσι και σε αυτή την πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση και πολύ περισσότερο στην κρίση χρέους και ρευστότητας, σε ορισμένες από τις

χώρες της Ευρωζώνης αποκαλύφθηκε μία σειρά αδυναμιών, προβλημάτων και κενών του συστήματος και της διακυβέρνησης της ΟΝΕ.

Πρωτίστως, όπως αναφέρθηκε, τα κενά και οι αδυναμίες του οικοδομήματος της ΟΝΕ είναι αυτά που διαδραμάτισαν μεγάλο ρόλο στο ξέσπασμα της κρίσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά ευθύνονται εξίσου και για την αναποτελεσματικότητα των δημοσιονομικών μέτρων που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της κρίσης. Παραδείγματος χάριν, χώρες της περιφέρειας, με ανταγωνιστικό μειονέκτημα ή με υψηλό δημόσιο χρέος που εφάρμοσαν λανθασμένες δημοσιονομικές πολιτικές ήταν αυτές που εμφάνισαν τα λεγόμενα «δίδυμα ελλείμματα» (δημοσιονομικά και Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών) και προκάλεσαν τη συνολική κρίση του συστήματος. Επιπλέον, φάνηκε η έλλειψη αλληλεγγύης των κρατών-μελών, γεγονός που εμπόδισε το κοινό όφελος της Ευρωζώνης. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των δυνατών χωρών και τη μεταξύ τους «συμμαχία» αποδυναμώνοντας έτσι τις χώρες του Νότου²⁹.

Όσον αφορά το μηχανισμό λήψης αποφάσεων της ΟΝΕ, διακρίνεται μία αδράνεια στη λήψη αποφάσεων λόγω έλλειψης κοινής στρατηγικής αντιμετώπισης. Η απουσία ενός θεσμοθετημένου συστήματος διαχείρισης κρίσεων από την ΟΝΕ, ανέδειξε ως σημαντικούς δρώντες όλους τους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Eurogroup, το ECOFIN, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τους κοινωνικούς εταίρους, τις τράπεζες, τα ερευνητικά ινστιτούτα και άλλους φορείς οι οποίοι απέτυχαν να αντιμετωπίσουν έγκαιρα την κρίση χρέους της Ελλάδας και τις κρίσεις ρευστότητας των άλλων χωρών της περιφέρειας. Επιπρόσθετα, υπάρχουν και φορείς εκτός Ευρώπης που λαμβάνουν σημαντικές αποφάσεις για αυτήν όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), οι «οίκοι αξιολόγησης», τα μεγάλα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, οι κυβερνήσεις μεγάλων χωρών (π.χ., ΗΠΑ, Ιαπωνία, Κίνα), οι ομάδες των “G8” και “G20”, τα διεθνή μέσα μαζικής ενημέρωσης κ.ά. που εκφράζουν αποκλίνουσες απόψεις χωρίς να υπάρχει μία κοινή συντονιστική γραμμή. Αυτή η κατάσταση έδειξε την αδυναμία των χωρών της ΟΝΕ να διαχειριστούν μόνες τους την κρίση και έβλαψε τη διεθνή της εικόνα και την αξιοπιστία της αφού πολλές χώρες στράφηκαν στο ΔΝΤ για την παροχή βοήθειας. Επιπλέον, οι απόψεις δίστανται για το αν αυτές οι αποφάσεις που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της κρίσης είναι δημοκρατικές ή όχι κι αυτό επειδή αυτές

²⁹ Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η κρίση της Ευρωζώνης, στο: Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

λαμβάνονται από μεμονωμένες εθνικές κυβερνήσεις και Κοινοτικά όργανα χωρίς προηγούμενη συμμετοχή εθνικών κοινοβουλίων και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Μία ακόμη αδυναμία του συστήματος της Ευρωζώνης φάνηκε να είναι η σύναψη «συμμαχιών» μεταξύ των πιο δυνατών χωρών-μελών του Βορρά, αφού αντιμετώπισαν τις χώρες της περιφέρειας με αυστηρότερο τρόπο και ενίσχυσαν έτσι τα προβλήματα που αυτές αντιμετώπιζαν από τις κρίσεις χρέους και ρευστότητας. Αυτό, δεν έβλαψε φυσικά μόνο αδύναμες χώρες αλλά και ολόκληρη την Ευρωζώνη καθώς όλα τα κράτη-μέλη εξαρτώνται, σε διαφορετικό βαθμό μεν, είτε οικονομικά είτε πολιτικά και όλα επηρεάζουν με το δικό τους τρόπο την ΟΝΕ σαν σύνολο. Υπάρχουν πολλά «κανάλια» μέσω των οποίων μπορεί να μεταδοθεί μία κρίση χρέους από μία χώρα σε πολλές άλλες όπως αποδείχθηκε και με την περίπτωση της ελληνικής κρίσης³⁰. Αρκετές ισπανικές τράπεζες έχουν χορηγήσει υψηλά δάνεια (περίπου 80 δισεκατομμύρια ευρώ) στην Πορτογαλία, τη στιγμή που πολλές πορτογαλικές τράπεζες έχουν στην κατοχή τους ελληνικό δημόσιο και ιδιωτικό χρέος (περίπου 10 δισεκατομμύρια ευρώ)³¹.

Τέλος, όπως είναι φυσικό σε κάθε κρίση να επηρεάζονται οι αγορές χρήματος και κεφαλαίων, έτσι και σε αυτή την κρίση της Ευρωζώνης υπήρξε μεγάλη αύξηση των επιτοκίων δανεισμού, πτώση των τιμών των ομολόγων, όπως επίσης μειώθηκε δραστικά η ιδιωτική χρηματοδότηση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων, επιτείνοντας έτσι το πρόβλημα ρευστότητας και κατ' επέκταση της ύφεσης στις χώρες της περιφέρειας. Έτσι, με αυτή την πίεση που προκλήθηκε, οι ισχυρές χώρες του ευρώ ανέλαβαν τη χρηματοδότηση των αδύναμων χωρών-μελών σε κρίση. Ιδιαίτερα αρνητικό αποτέλεσμα επέφερε η συμβολή των «οίκων αξιολόγησης», αφού με τις προβλέψεις τους επηρέασαν τη συμπεριφορά των αγορών (παλαιότερα θετικά και μετέπειτα αρνητικά), χωρίς καμία δημοκρατική νομιμοποίηση. Όλα αυτά φέρνουν στο προσκήνιο νέα ζητήματα διαφάνειας και νομιμοποίησης των εν λόγω οίκων³². Παρακάτω απεικονίζεται ένας πίνακας σχετικός με τους «οίκους αξιολόγησης» και την αξιολόγησή τους για το 2011.

³⁰ «The EMU sovereign-debt crisis: A call and an opportunity for a Greek supply-side revolution», Αργυρού, Μ., Κοντονίκας, Α., 2010. Πηγή: greekeconomistsforreform.com

³¹ 82th BIS Annual Report 2011/2012. Πηγή: www.bis.org

³² Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), Η κρίση της Ευρωζώνης, στο: Κότιος Α., Παυλίδης Γ., **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

**Πίνακας 2: Πιστοληπτική αξιολόγηση των χωρών της Ευρωζώνης και των ΗΠΑ
(Ιούνιος 2011)**

Χώρες	Έλλειμμα (% ΑΕΠ, 2010)	Χρέος (% ΑΕΠ, 2010)	Πιστοληπτική Αξιολόγηση		
			Moody's	Standard and Poor's	Fitch
<i>Αυστρία</i>	-4,6	72,3	Aaa	AAA	AAA
<i>Βέλγιο</i>	-4,5	96,8	Aa1	AA+	AA+
<i>Γαλλία</i>	-7	81,7	Aaa	AAA	AAA
<i>Γερμανία</i>	-3,3	83,2	Aaa	AAA	AAA
<i>Ελλάδα</i>	-10,5	142,8	Caa1	CCC	B+
<i>Εσθονία</i>	0,1	6,6	A1	A	A
<i>Ιρλανδία</i>	-32,4	96,2	Ba2	BB+	BBB
<i>Ισπανία</i>	-9,2	60,1	Aa2	AA	AA+
<i>Ιταλία</i>	-4,6	119	Aa2	A+	AA-
<i>Κύπρος</i>	-5,3	60,8	A2	A-	A-
<i>Λουξεμβούργο</i>	-1,7	18,4	Aaa	AAA	AAA
<i>Μάλτα</i>	-3,6	68	A1	A	A+
<i>Ολλανδία</i>	-5,4	62,7	Aaa	AAA	AAA
<i>Πορτογαλία</i>	-9,1	93	Ba2	BBB-	BBB-
<i>Σλοβακία</i>	-7,9	41	A1	A+	A+
<i>Σλοβενία</i>	-5,6	38	Aa2	AA	AA
<i>Φινλανδία</i>	-2,5	48,4	Aaa	AAA	AAA
<i>ΗΠΑ</i>	12,9	84,3	Aaa	AAA	AAA

Πηγή: Rating Agencies. ec.europa.eu

Παρακάτω ακολουθεί ένας πίνακας με την επεξήγηση των συμβόλων του πίνακα 2.

Πίνακας 3: Επεξήγηση των συμβόλων του Πίνακα 2

Aaa	Άριστης ποιότητας ομόλογα με το χαμηλότερο ποσοστό επενδυτικού κινδύνου
Aa1 / Aa3	Υψηλής ποιότητας ομόλογα με πολύ χαμηλό πιστωτικό κίνδυνο
A1 / A3	Υψηλής ποιότητας ομόλογα με χαμηλό πιστωτικό κίνδυνο
Baa1 / Baa3	Μεσαίας ποιότητας ομόλογα με πολύ σημαντικό πιστωτικό κίνδυνο
Ba1 / Ba3	Ομόλογα που το μέλλον τους δεν μπορεί να προβλεφθεί και να εξασφαλιστούν οι αποδόσεις τους
B1 / B3	Ομόλογα τα οποία απέχουν από τον επιθυμητό τύπο επένδυσης
Caa1 / Caa3	Ομόλογα χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας με πολύ υψηλό κίνδυνο
Ca	Ομόλογα τα οποία θεωρούνται έντονα κερδοσκοπικά μη μπορώντας να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους
AAA	Ομόλογα με την υψηλότερη βαθμολογία. Ισχυρή ικανότητα στην πληρωμή των τόκων και στην καταβολή του αρχικού κεφαλαίου
AA+ / AA-	Ομόλογα με ισχυρή ικανότητα στην πληρωμή των τόκων και στην καταβολή του αρχικού κεφαλαίου αλλά είναι κατά ένα μέρος πιο ευαίσθητα στις αρνητικές μεταβολές από τα AAA
A+ / A-	Ομόλογα υψηλής ικανότητας πληρωμής τόκων και κεφαλαίου αλλά πιο ευάλωτα στις συνέπειες από αλλαγές στις οικονομικές συνθήκες ή συγκυρίες
BBB+ / BBB-	Ομόλογα με επαρκή πιστοληπτική ικανότητα
BB+ / BB-	Ομόλογα αξιόπιστα, ενέχουν όμως στοιχεία κερδοσκοπίας
B+ / B-	Ομόλογα πιο κερδοσκοπικά από την κατηγορία BB
CCC	Ομόλογα με έντονο κερδοσκοπικό χαρακτήρα, με κίνδυνο απώλειας τόκων και αρχικού κεφαλαίου
CC	Τα πιο κερδοσκοπικά ομόλογα με υψηλό κίνδυνο
SD	Ομόλογα που αθετούν τις συμβατικές υποχρεώσεις
D	Ομόλογα που αθετούν οποιαδήποτε πληρωμή τόκων και αρχικού κεφαλαίου

Πηγή: Οίκοι πιστοληπτικής ικανότητας. el.wikipedia.org

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ. ΑΙΤΙΑ, ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

3.1 Η ελληνική δημοσιονομική κρίση

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η κρίση την οποία διανύουμε είναι η μεγαλύτερη παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση της τελευταίας εκατονταετίας. Το γεγονός ότι στη σημερινή εποχή το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης έχει λάβει τέτοιες διαστάσεις, έχει ως αποτέλεσμα την ευκολία της μετάδοσης της κρίσης από κράτος σε κράτος ή ακόμα και από ήπειρο σε ήπειρο. Επίσης, είναι κοινώς αποδεκτό πλέον πως σε εθνικό επίπεδο βιώνουμε τη χειρότερη οικονομική κρίση της Ελλάδας των τελευταίων εξήντα ετών. Οι αναλύσεις οι οποίες δόθηκαν μέσω του τύπου και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, για την κρίση, ελληνική και παγκόσμια, την έκαναν να φαίνεται ως μία μη αντιληπτή κατάσταση για το μέσο άνθρωπο.

Από το 2008 και μετά, ολόκληρος ο κόσμος ξεκίνησε να πανικοβάλλεται με αφορμή τη χρηματοπιστωτική κρίση που έπληξε την Αμερική και την εξάπλωσή της στην Ευρώπη αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο. Όσον αφορά την Ελλάδα, το πρόβλημα ξεκίνησε με την κρίση του τραπεζικού συστήματος το 2008 και μετεξελίχθηκε σε δημοσιονομική κρίση το 2009, όπως και σε πολλές άλλες χώρες της Ευρώπης, αποδυναμώνοντας έτσι την οικονομία της χώρας μας. Τον Οκτώβρη του 2009 στο ECOFIN ανακοινώθηκε από τον τότε Υπουργό Οικονομικών, Γεώργιο Παπακωνσταντίνου, ότι το έλλειμμα της Ελλάδας βρισκόταν στο 12,5% αντί του 6% που ήταν γνωστό μέχρι τότε, αν και στην πραγματικότητα ξεπερνούσε το 15% όπου και αναθεωρήθηκε το 2010. Μετά από αυτή την αναθεώρηση του ελλείμματος ο οίκος *Fitch* υποβάθμισε την Ελλάδα από την κλάση “Α” στην κλάση “Α-”.

Η τότε κυβέρνηση προσπάθησε να καθησυχάσει τις αγορές λαμβάνοντας κάποια δημοσιονομικά μέτρα και προσφέροντας πολλές παροχές στους οικονομικά αδύναμους, στους χαμηλόμισθους και στους συνταξιούχους με πολύ χαμηλή σύνταξη που δημοσιεύθηκαν με την κατάθεση του ετήσιου προϋπολογισμού για το 2010 στις 20 Νοεμβρίου του 2009. Λίγες ημέρες αργότερα, και συγκεκριμένα στις 8 Δεκεμβρίου του 2009, ο οίκος *Fitch* προχώρησε σε δεύτερη υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, αυτή τη

φορά στο επίπεδο “BBB+”. Στις 16 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, ο οίκος *Standard and Poor’s* υποβάθμισε την Ελλάδα στο ίδιο επίπεδο που την αξιολόγησε και ο οίκος *Fitch* (BBB+). Ο οίκος *Moody’s* δεν άργησε και αυτός με τη σειρά του να προβεί σε υποβάθμιση της χώρας μας από το επίπεδο “A1” στο επίπεδο “A3” στις 23 Δεκεμβρίου του 2009, ενώ λίγες μέρες αργότερα υποβάθμισε την Ελλάδα, ξανά, τρία επίπεδα πιο χαμηλά (Ba1).

Όλες αυτές οι κινήσεις δημιούργησαν μία αρνητική εικόνα για την Ελλάδα στις αγορές οδηγώντας έτσι σε αύξηση των επιτοκίων δανεισμού των δεκαετών ομολόγων (spreads) στις 300 μονάδες στα μέσα Ιανουαρίου του 2010 ενώ τον Απρίλη τα spreads άγγιξαν τις 1000 μονάδες βάσης. Οι ξένοι ηγέτες πίεσαν τον πρωθυπουργό, Γεώργιο Παπανδρέου, στο ετήσιο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ που διεξήχθη στο Νταβός της Ελβετίας να δανειστεί χρήματα, καθώς έβλεπαν ότι η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να ανταπεξέλθει και η κυβέρνηση χρειαζόταν εξωτερική βοήθεια.

Στα μέσα του 2010 και μετά από τις αποκαλύψεις για το δημόσιο έλλειμμα της Ελλάδας και με το χρέος να χαρακτηρίζεται ως μη βιώσιμο, η ελληνική κυβέρνηση ήταν αδύνατο να δανειστεί με λογικά επιτόκια. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τον άμεσο κίνδυνο χρεοκοπίας της χώρας, γεγονός που θα επηρέαζε αρνητικά τόσο την Ελλάδα όσο και ολόκληρη την Ευρώπη. Έτσι, ο μόνος τρόπος για την επανάκτηση της αξιοπιστίας της χώρας στις διεθνείς αγορές, ήταν η λήψη μέτρων για τη μείωση των δαπανών, τα οποία βέβαια δεν είχαν το αναμενόμενο αποτέλεσμα. Κάποια από τα μέτρα που ελήφθησαν πρώτα στις 9 Φεβρουαρίου και μετέπειτα στις 3 Μαρτίου αφορούσαν τις μειώσεις μισθών σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, τις περικοπές των επιδομάτων, την αύξηση του ΦΠΑ (από 4,5% σε 5% για το μικρό συντελεστή, από 9% σε 10% ο μεσαίος συντελεστής και από 19% σε 21% για το μεγάλο συντελεστή), την επαναφορά του τεκμηρίου διαβίωσης σε ακίνητα και οχήματα καθώς και πολλά άλλα επώδυνα μέτρα.

Κατόπιν, στις 23 Απριλίου του 2010, η χώρα κατέφυγε στη βοήθεια ενός μηχανισμού στήριξης ο οποίος αποτελείτο από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα υπό τους όρους ότι η Ελλάδα θα λάμβανε μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και εξυγίανσης. Έτσι, η Ελλάδα έλαβε 80 δισεκατομμύρια ευρώ από 15 χώρες της Ευρωζώνης και 30 δισεκατομμύρια ευρώ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο συνοδευόμενα από τρία συνημμένα μνημόνια και υπό την επιτήρηση της τρόικα (ομάδα εκπροσώπων της Ε.Ε., της ΕΚΤ και του ΔΝΤ). Το πρώτο μνημόνιο ήταν το «Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής (ΜΟΧΠ)», το

δεύτερο ήταν το «Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης (ΤΜΣ)» και το τρίτο το «Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής (ΣΠΟΠ)».

Η πρώτη δανειακή σύμβαση είχε ως βασικό όρο για την εκταμίευση των χρημάτων τη λήψη νέων μέτρων από την κυβέρνηση που αφορούσαν την κατάργηση του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού για μισθωτούς και συνταξιούχους τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα, επιπλέον περικοπή επιδομάτων του δημοσίου τομέα, την αύξηση του ΦΠΑ (από 21% σε 23%, από 10% σε 13%, σταδιακά, και από 5% σε 6,5%), την αύξηση των τιμών των καυσίμων, των καπνοβιομηχανικών προϊόντων και των αλκοολούχων, την αύξηση των αντικειμενικών τιμών των ακινήτων και επιπλέον φόρο 10% στα εισαγόμενα αυτοκίνητα. Επίσης, ρυθμίσεις έγιναν και σε εργασιακά ζητήματα με τη μείωση του κατώτατου μισθού και την αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης των γυναικών στα 65 τους χρόνια.

Αυτά τα μέτρα, σε συνδυασμό με την αντίδραση του κόσμου και τη σωρεία απεργιακών κινητοποιήσεων, είχαν ως αποτέλεσμα την εκτίναξη της ανεργίας και του πληθωρισμού και μίας έξαρσης στο κλείσιμο μικροεπιχειρήσεων καθώς ο κύκλος εργασιών τους μειωνόταν συνεχώς.

Τελικά, το 2010 τελείωσε βρίσκοντας τη χώρα με χρέος που άγγιζε το 148,3% του ΑΕΠ, το έλλειμμα να έχει φθάσει στο 10,7% ενώ, ταυτόχρονα, η οικονομία συρρικνώθηκε κατά 4,9%. Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζονται τα στοιχεία αυτά από το 1999 μέχρι το 2011 και μία πρόβλεψη για το 2012 από τη Eurostat.

Πίνακας 4: Ιστορία του ελληνικού χρέους και των ελλειμμάτων (1999-2011)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Δημόσιο Χρέος (δισ ευρώ)	118,6	141,0	151,9	159,2	168,0	183,2	195,4	224,2	239,3	263,3	299,7	329,5	355,7	344,6
Ποσοστό του ΑΕΠ (%)	94,9	104,4	104,7	102,6	98,3	99,8	101,2	107,5	107,2	112,9	129,7	148,3	170,6	176,7
Ανάπτυξη (%)	3,4	4,5	4,2	3,4	5,9	4,4	2,3	5,5	3,5	-0,2	-3,1	-4,9	-7,1	-6,0
Έλλειμμα (% ΑΕΠ)	3,1	3,7	4,5	4,8	5,7	7,6	5,5	5,7	6,5	9,8	15,6	10,7	9,4	6,8

Πηγή: ec.europa.eu

Στα τέλη Ιουνίου του 2011, η Βουλή των Ελλήνων ψήφισε το «Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015» για τη μείωση των δαπανών και την αύξηση των εσόδων. Ταυτόχρονα ιδρύεται ο Οργανισμός Αποκρατικοποιήσεων με στόχο την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας και την εκταμίευση 50 δισεκατομμυρίων ευρώ από τις αποκρατικοποιήσεις. Το μεσοπρόθεσμο συνοδεύεται από ένα νέο πακέτο μέτρων που αφορούσαν τη φορολογία και τα εργασιακά, μερικά από τα οποία ήταν η θέσπιση του αφορολόγητου ορίου για ετήσιες αποδοχές κάτω των 8.000 ευρώ, την έκτακτη εισφορά για φορολογούμενους με εισοδήματα άνω των 12.000 ευρώ, την επιβολή ετήσιου τέλους για ελεύθερους επαγγελματίες και επιτηδευματίες, την επιβολή ειδικής εισφοράς για την καταπολέμηση της ανεργίας ύψους 2%, για προσλήψεις χωρίς επαγγελματική εμπειρία η αμοιβή θα μειωνόταν κατά 20% από το όριο Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης και τέλος, η διάρκεια συμβάσεων ορισμένου χρόνου αυξήθηκε από τα 2 στα 3 χρόνια.

Στις 21 Ιουλίου η Ελλάδα προχώρησε σε μία δεύτερη συμφωνία δανειοδότησης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο με εκταμίευση του ποσού των 158 δισεκατομμυρίων ευρώ, από το οποίο τα 49 ήταν το υπόλοιπο από το πρώτο πακέτο δανειοδότησης, καθώς και επιμήκυνση από 15 σε 30 χρόνια για τα ομόλογα που λήγουν έως το 2020. Αυτό προκάλεσε την άμεση υποβάθμιση της Ελλάδας σε καθεστώς χρεοκοπίας από τους οίκους αξιολόγησης *Fitch* και *Moody's*.

Κι ενώ, αρχικά, η συμφωνία αυτή, η οποία παρομοιάστηκε με το πακέτο Μάρσαλ της μεταπολεμικής περιόδου, χαρακτηρίστηκε ως ιστορική και συνοδεύτηκε από κλίμα αισιοδοξίας, δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα αφού στα τέλη Αυγούστου η χώρα βρισκόταν εκτός των προκαθορισμένων στόχων, η Τρόικα απειλούσε με τη μη καταβολή της έκτης δόσης του μνημονίου. Έτσι, η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε σε δεύτερη συμφωνία και έλαβε σκληρά συμπληρωματικά μέτρα όπως την επιβολή φόρου για όλα τα ακίνητα στο τιμολόγιο της ΔΕΗ, το άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων, τις περικοπές σε μισθούς και συντάξεις και την μείωση του αφορολόγητου από 8.000 σε 5.000 ευρώ ετησίου εισοδήματος. Λίγες ημέρες αργότερα, η Proton Bank ζήτησε ενίσχυση από την ελληνική κυβέρνηση και εντάχθηκε στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, μετά από απόφαση του Υπουργείου Οικονομικών και της Τράπεζας της Ελλάδος, αποτελώντας την πρώτη κρατικοποίηση στη διάρκεια της κρίσης.

Στις 23 Οκτωβρίου έγινε έκτακτη σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την εύρεση της κατάλληλης στρατηγικής για την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους

στην Ευρωζώνη. Τελικά, στις 27 Οκτωβρίου η σύνοδος κατέληξε σε κούρεμα του ελληνικού χρέους κατά 50%, με επιβάρυνση των κατόχων ελληνικών ομολόγων, και σε πρόσθετο πακέτο βοήθειας ύψους 130 δισεκατομμυρίων ευρώ για την Ελλάδα. Η συμφωνία αυτή προϋπέθετε την ύπαρξη μηχανισμού μόνιμης εποπτείας της Ελλάδας έως το 2021 και την εφαρμογή προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής. Επιπλέον, αποφασίστηκε η ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών κατά 30 δισεκατομμύρια ευρώ και αύξηση κατά 1 τρισεκατομμύριο ευρώ των κεφαλαίων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας.

Στις αρχές του 2012, με νέα πλέον κυβέρνηση, μία κυβέρνηση που χαρακτηρίστηκε ως τεχνοκρατική, ψηφίστηκε το δεύτερο μνημόνιο στις 10 Φεβρουαρίου συνοδευόμενο από αρκετά νέα μέτρα. Τα μέτρα αυτά αποτελούνταν από τη μείωση του κατώτατου μισθού κατά 22% (και κατά 32% στους νεοεισερχόμενους κάτω των 25 ετών), την κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας μέχρι το 2015 (15.000 από αυτές μέχρι τα τέλη του 2012), την άρση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων (σε ΔΕΚΟ και τράπεζες) και την κατάργηση των κλαδικών συμβάσεων, περικοπές συντάξεων, επιδομάτων και άλλων δημοσίων δαπανών (σε υγεία, άμυνα κ.ά.), την κατάργηση δημοσίων οργανισμών (Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας και Εστίας), την αύξηση των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων και την ενοποίηση των φόρων, το πλήρες άνοιγμα 20 κλειστών επαγγελματιών, την αύξηση σε εισιτήρια των μέσων μαζικής μεταφοράς και του ΟΣΕ (25%) και τέλος, το κλείσιμο 200 εφοριών, την κατάργηση αρκετών φοροαπαλλαγών καθώς και την κατάργηση του χαμηλού ΦΠΑ για τα νησιά.

Τέλος, όσον αφορά τη χρονιά του 2012, ψηφίστηκε στις 5 Νοεμβρίου το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 συνοδευόμενο από πολλά επώδυνα μέτρα. Μέχρι και σήμερα τα μέτρα αυτά βρίσκονται σε ισχύ, καθώς και τα μέτρα που ψηφίστηκαν με το τρίτο μνημόνιο του 2013, με την κατάσταση της οικονομίας να βελτιώνεται με πολύ αργούς ρυθμούς και με τις προοπτικές ανάπτυξης της Ελλάδας να ξεπερνούν το 2020³³.

3.2 Τα αίτια που οδήγησαν στην ελληνική κρίση

Για τη δημιουργία και την έξαρση αυτής της οικονομικής κατάστασης που πλήττει την Ελλάδα, είναι προφανές ότι υπάρχουν και άλλες αιτίες, πέρα από τη μετάδοση της

³³ «Ελληνική Κρίση Χρέους 2010-2014». Πηγή: el.wikipedia.org

παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που έπληξε την Αμερική και μετέπειτα εξελίχθηκε σε διεθνή. Σε αυτή την ενότητα θα γίνει μία εκτενής αναφορά των αιτιών που οδήγησαν τη χώρα στη βαθιά ύφεση και προκάλεσαν την κρίση χρέους.

Πρωτίστως, είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι ο δανεισμός για τη χώρα δεν είναι πρωτοφανές φαινόμενο μιας και η Ελλάδα δανειζόταν από το 1974 και μετά με συνέπεια τη γρήγορη διόγκωση του χρέους. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι στην περίοδο 1980-1993 το δημόσιο χρέος από 28,6% του ΑΕΠ που κυμαινόταν, εκτινάχθηκε στο 111,6% του ΑΕΠ. Την περίοδο αυτή, το δημόσιο έλλειμμα της χώρας ήταν ομοίως υψηλό με το χρέος, κάτι το οποίο ξεπεράστηκε, έως ένα βαθμό, με την πάροδο των χρόνων και επανήλθε οριστικά με την οικονομική κρίση του 2008.

Όμως, δεν ήταν η αύξηση του δημοσίου χρέους και του ελλείμματος το μόνο κύρια προβλήματα που επιβάρυναν την οικονομία της Ελλάδας. Σημαντικό ρόλο έχει διαδραματίσει το πολιτικό σύστημα που χαρακτηρίζεται από τις “πελατειακές σχέσεις” που αναπτύσσονται μεταξύ πολιτικών και πολιτών, όπως επίσης και από την έλλειψη νέων και ικανών ηγετών. Όλο αυτό είχε ως αντίκτυπο στις λειτουργίες και στους φορείς του κράτους αφού υπήρξε μεγάλη έλλειψη οργανωμένης διαχείρισής με τις δαπάνες τους να αυξάνονται εκθετικά με το πέρασ των χρόνων. Το γεγονός ότι δεν έγινε παλαιότερα συστηματική προσπάθεια για τις περικοπές των δαπανών των δημόσιων φορέων λειτούργησε ως μία ακόμη αιτία.

Η ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως μία ακόμη αιτία για την επιβαρυσμένη κατάσταση της χώρας αφού ακόμη και για τη διαδικασία ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ υπήρξε απόκρυψη των οικονομικών της στοιχείων είτε αυτά αφορούσαν τον δανεισμό της χώρας από προηγούμενα έτη είτε την απόκρυψη των μέχρι τότε ελλειμμάτων. Αλλά και μετά την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ, ήταν φανερό ότι η Ελλάδα ζούσε πέραν των δυνατοτήτων της με ξένα κεφάλαια αφού δεν είχε τη δυνατότητα να καλύψει τα έξοδά της με τα δικά της έσοδα.

Άλλες βασικές αιτίες που έγιναν κυρίως γνωστές από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ήταν τα διάφορα οικονομικά σκάνδαλα μεγάλων ποσών που αφορούσαν εν ενεργεία πολιτικούς και βουλευτές, η μεγάλη φοροδιαφυγή επιχειρηματιών, πολιτών, ακόμα και ατόμων του κύκλου της πολιτικής αλλά και οι μεταφορές χρημάτων σε τράπεζες του εξωτερικού από μεγάλους καταθέτες με σκοπό τη φοροδιαφυγή. Τέλος, μεγάλος ήταν ο αριθμός των χρεών της Ελλάδας με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τα δισεκατομμύρια

ευρώ που δαπανήθηκαν για την οργάνωση και τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.

Οι αιτίες που αφορούν, πιο συγκεκριμένα, την περίοδο της οικονομικής κρίσης, από το 2008 και έπειτα, έχουν σχέση με την αναποφασιστικότητα και την έλλειψη αντίδρασης από την ελληνική κυβέρνηση, μιας και η Ελλάδα είχε προειδοποιηθεί από τις ξένες χώρες για την επερχόμενη κατάσταση και δεν έπραττε τα δέοντα. Όπως επίσης είχε προειδοποιηθεί από τις δύο μεγαλύτερες «βιομηχανίες» της, την ναυτιλία και τον τουρισμό, οι οποίες επλήγησαν πρώτες από την παγκόσμια οικονομική κρίση μένοντας για μία ακόμη φορά άπραγη.

Ακόμη, υπήρξε μεγάλος δισταγμός από την πλευρά των πολιτικών στην ανάληψη δημοσιονομικών μέτρων για την αντιμετώπιση της ύφεσης, λόγω των “πελατειακών σχέσεων” που όπως προαναφέρθηκε χαρακτηρίζαν τη σχέση πολιτικών και ψηφοφόρων τους οποίους οι πολιτικοί δεν ήθελαν να δυσαρεστήσουν. Επιπλέον, όσον αφορά τους πολιτικούς, υπέρογκες ήταν οι δαπάνες που γίνονταν για τις εκλογές, χρήματα που λαμβάνονταν από το ταμείο της χώρας που αύξαναν τα ήδη υπάρχοντα ελλείμματα³⁴.

3.3 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα

Μία κρίση είναι φυσικό να έχει επιπτώσεις, πρωτίστως στην κοινωνική ζωή, αφού είναι δεδομένο ότι η μείωση ή και η απουσία εισοδήματος προκαλεί στους πολίτες απόγνωση λόγω της αβεβαιότητας για το μέλλον και της έλλειψης ευημερίας, με αποτέλεσμα να ωθούνται μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη φτώχεια.

Όσον αφορά, βέβαια, τα οικονομικά ζητήματα, φανερό είναι οι επιπτώσεις, αρχικά, στο ρυθμό της οικονομικής ανάπτυξης, μιας και τα ποσοστά ανεργίας αυξάνονται ραγδαία σε περιόδους ύφεσης και τέλος στις διεθνείς συναλλαγές μεταξύ χωρών, δηλαδή στο διεθνές εμπόριο.

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης διαφέρουν, είτε από χώρα σε χώρα, ανάλογα με τη μέση ανάπτυξη της κάθε μίας, είτε στο εσωτερικό της κάθε χώρας ανάλογα με τις εργατικές τάξεις, την εκπαίδευση, τον κλάδο εργασίας κ.ά.

³⁴ «Ελληνική Οικονομική Κρίση. Ανασκόπηση, Ανάλυση και Προοπτική», Μπασάρας, Α., (2012), National Pakistani Superior Management College.

Για να γίνει εκτενής αναφορά στις επιπτώσεις που αφορούν συγκεκριμένα την Ελλάδα, θα πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν και οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικονομίας. Για το λόγο ότι η Ελλάδα, όπως έχει αναφερθεί και στην προηγούμενη ενότητα, ήταν μία χώρα που, αφενός, δεν κατείχε ισχύουσα θέση στις διεθνείς αγορές, και αφετέρου ήταν και είναι μία χώρα με σχετικά χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι επιπτώσεις δεν άργησαν να φανούν μιας και για το δανεισμό της έπρεπε να λάβει ριζικά μέτρα και να κάνει διαρθρωτικές αλλαγές, οι οποίες επηρέασαν άμεσα τον ελληνικό πληθυσμό αλλά και τον τομέα της απασχόλησης, λόγω έξαρσης της ανεργίας.

Εικόνα 1: Ανεργία και κοινωνικός αποκλεισμός. Χιουμοριστικό σκίτσο.

Η έκθεση του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), το «Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2012 - Όψεις της κρίσης», η οποία καλύπτει χρονικά την περίοδο από την ένταξη της χώρας στο μηχανισμό διάσωσης την άνοιξη του 2010 μέχρι το καλοκαίρι του 2012, παρουσιάζει στοιχεία σχετικά με την ύφεση, την ανεργία, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Συγκεκριμένα, η ύφεση στη χώρα αγγίζει το 25%, ποσό που ξεπερνάει την ύφεση που βιώνει μία χώρα μετά από έναν παγκόσμιο πόλεμο, η ανεργία και η φτώχεια κυμαίνονται και αυτές στο 25%, ενώ ο κοινωνικός αποκλεισμός φθάνει στο 30% και η ανεργία στους νέους έως 25 ετών έχει ξεπεράσει το 55%. Σε πραγματικούς αριθμούς οι άνεργοι κυμαίνονται σε περίπου 1,4 εκατομμύρια, οι άνθρωποι που ζουν κάτω από τα όρια

της φτώχειας έχουν αγγίξει τα 2 εκατομμύρια ενώ 3 στους 4 ανέργους είναι άνθρωποι άνω των 30 ετών.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα από τον Ιανουάριο του 2010 έως το Δεκέμβρη του 2012.

Πίνακας 5: Ποσοστό ανεργίας (2010-2012, προσαρμοσμένα εποχικά στοιχεία)

	Ιαν.	Φεβρ.	Μάρτ.	Απρ.	Μάιος	Ιούν.	Ιούλ.	Αύγ.	Σεπτ.	Οκτ.	Νοέμ.	Δεκ.
2010	10,9	11,2	11,5	11,8	12,1	12,3	12,5	12,8	13,2	13,8	14,0	14,5
2011	14,9	15,3	15,8	16,2	16,7	17,1	17,7	18,3	18,8	19,5	20,9	21,4
2012	21,5	21,9	22,2	23,1	23,8	24,6	25,0	25,5	26,0	26,0	26,2	26,2

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Όσον αφορά των τομέα των επιχειρήσεων, με το ξέσπασμα της κρίσης το 2008, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, 46.969 επιχειρήσεις από όλους τους κλάδους άνοιξαν ενώ 64.219 έκλεισαν μέσα στο ίδιο έτος. Για το 2009 τα στοιχεία δείχνουν ότι 45.059 επιχειρήσεις άνοιξαν και 63.024 επιχειρήσεις έβαλαν λουκέτο. Μερικοί από τους κλάδους που αναφέρονται είναι της δασοκομίας, της αλιείας, της γεωργίας, της μεταποίησης, του χονδρικού και λιανικού εμπορίου, των επισκευών μηχανοκίνητων οχημάτων, των κατασκευών, της εκπαίδευσης και άλλων.

3.4 Τρόποι αντιμετώπισης του δημοσιονομικού προβλήματος της Ελλάδας

Αν και σε παγκόσμιο επίπεδο η κρίση φαίνεται να έχει υποχωρήσει σε μεγάλο βαθμό, σε εθνικό επίπεδο είναι δύσκολο να προβλεφθεί είτε το μέγεθός της είτε η διάρκειά της. Έτσι, η αντιμετώπιση της κρίσης καθίσταται δύσκολη υπόθεση μεν, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως δεν πρέπει να ληφθούν μέτρα ώστε να αντιμετωπιστούν έγκαιρα τα αρνητικά επακόλουθά της. Παρακάτω θα δοθούν πιθανοί τρόποι αντιμετώπισης της κρίσης που αφορούν τις ενέργειες του κράτους που θα ενισχύσουν τις λειτουργίες του αλλά και τις βασικότερες μονάδες συμμετοχής στην αγορά, τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και τις τράπεζες.

Όσον αφορά το κράτος, το μεγαλύτερο πρόβλημα έγκειται στο δημοσιονομικό και εξωτερικό έλλειμμα, όπως επίσης και στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας της χώρας, τα οποία της έχουν στερήσει την ανταγωνιστική θέση που θα μπορούσε να κατέχει στις διεθνείς αγορές. Σχετικά με το δημοσιονομικό έλλειμμα, οι αποτελεσματικότεροι τρόποι αντιμετώπισής του είναι η δραστική μείωση των κρατικών δαπανών και η αύξηση των φορολογικών εσόδων, όχι όμως στηριζόμενη στην αύξηση της φορολογίας αλλά στην ύπαρξη ενός αποτελεσματικού μηχανισμού είσπραξης των φόρων. Με λίγα λόγια, πρόκειται για την επίτευξη εξυγίανσης και σταθερότητας του κράτους. Αυτό θα επιτευχθεί με την αναδιάρθρωση των δημοσίων δαπανών που θα διατίθενται πλέον σε έργα ικανά να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας, συγχρηματοδοτούμενα από την ΕΕ (προγράμματα ΕΣΠΑ), με την εφαρμογή ενός μηχανισμού για τον έλεγχο της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας, με την αύξηση της φορολογίας των προσόδων των κεφαλαίων (μερίσματα) και την ταυτόχρονη μείωση της έμμεσης φορολογίας, και τέλος με τη φορολόγηση της μεγάλης ακίνητης περιουσίας, συμπεριλαμβανομένης και της εκκλησιαστικής στο πλαίσιο της επιχειρηματικής αξιοποίησής της.

Εξίσου σημαντική με τη δημοσιονομική εξυγίανση είναι και η ενίσχυση των μεσαίων στρωμάτων και των κοινωνικά ευάλωτων μονάδων με σκοπό τη στήριξη της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών, πρωτίστως με τη μείωση της φορολογίας σε φυσικά πρόσωπα και την οικονομική ενίσχυση χαμηλόμισθων, χαμηλοσυνταξιούχων, ανέργων και πολύτεκνων οικογενειών, η οποία μπορεί να επιτευχθεί είτε με άμεσες παροχές του κράτους (επιδόματα) είτε με την προστασία τους σε περιπτώσεις δανείων για πρώτη κατοικία με ευνοϊκά μέτρα για την αποπληρωμή των δανείων με επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής, με μείωση της ελάχιστης μηνιαίας δόσης και με αναχρηματοδότηση των ληξιπρόθεσμων οφειλών των ευάλωτων, κυρίως, ομάδων του πληθυσμού. Επιπλέον, σημαντική είναι η επιβολή ανώτατου ορίου στα επιτόκια των τραπεζών τόσο για τις περιπτώσεις δανείων όσο και για τις περιπτώσεις πιστωτικών καρτών.

Σημαντικός τομέας που θα έπρεπε το κράτος να λάβει υπ' όψιν και να αναλάβει μέτρα για τη στήριξή του αποτελούν και οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας. Πρωτίστως, πρέπει να αρθούν οι περιορισμοί εισόδου στις αγορές και να πραγματοποιηθεί το «άνοιγμα» όλων των κλειστών επαγγελμάτων, να αποφευχθούν μονοπωλιακές καταστάσεις και συμπεριφορές, να ενισχυθεί η επιχειρηματικότητα και η καινοτομία στο 'επιχειρείν' και να καθιερωθεί ένα σταθερό θεσμικό, νομικό και φορολογικό πλαίσιο, ικανό να προσελκύσει εξωτερικούς και εσωτερικούς επενδυτές. Για την ενίσχυση

της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας στην Ελλάδα θα πρέπει να δοθεί περισσότερη έμφαση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις μέσω της παραγωγικής αναδιάρθρωσης ορισμένων κλάδων, της αύξησης δημοσίων επενδύσεων σχετικών με την παιδεία, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, της απαλοιφής των γραφειοκρατικών διαδικασιών και τη χρήση νέων τεχνολογιών και της άμεσης προώθησης του ΕΣΠΑ με προτεραιότητα στα συγχρηματοδοτούμενα έργα (Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα) υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου και οφέλους.

Μείζον θέμα προς επίλυση αποτελεί και η ανεργία, μιας και έχει ανέλθει σε πολύ υψηλά επίπεδα για τα δεδομένα της χώρας μας. Η αντιμετώπισή της θα γίνει με τη στήριξη της απασχόλησης και την επιδότηση της εργασίας και όχι μόνο με την επιδότηση των ανέργων, ώστε να αποφευχθούν οι μαζικές απολύσεις. Πρέπει να στηριχθούν οι επιχειρήσεις που απασχολούν ακόμα προσωπικό, να δοθούν επιδοτήσεις για κάθε νέα θέση εργασίας κάτι που θα αποτελεί κίνητρο για τις επιχειρήσεις ώστε να κάνουν προσλήψεις. Ακόμα πρέπει να ενισχυθεί η κοινωνική εργασία με πλήρη δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης για τη στήριξη των ανέργων και των απολυμένων και την απασχόλησή τους σε τμήματα που έχουν ανάγκη από προσωπικό όπως το περιβάλλον, η κοινωνική πρόνοια, η τοπική αυτοδιοίκηση και άλλα. Τέλος, θα πρέπει να διοχετεύονται άμεσα τα κονδύλια του ΕΣΠΑ στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις για να στηριχθεί η αγορά και να αυξηθεί η ρευστότητα.

Επειδή η κρίση ξεκίνησε από τα χρηματοπιστωτικά συστήματα τις Αμερικής και μέσω των αντίστοιχων ελληνικών έφθασε και στη χώρα μας, πρέπει να ληφθούν μέτρα που θα καταστήσουν τις τράπεζες ικανές στο να αντιμετωπίζουν τις κρίσεις που τις πλήττουν και θα ενισχύσουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα στο σύνολό του μέσω του κρατικού παρεμβατισμού και ενός πλαισίου εποπτείας και ελέγχου του με σκοπό την ενίσχυση της ρευστότητας στην αγορά

Τα βασικότερα από τα μέτρα που πρέπει να λάβει το κράτος σχετικά με το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι η ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών μέσω της αύξησης του μετοχικού τους κεφαλαίου και όχι με κρατικά κονδύλια όπως γίνεται σήμερα. Το σύστημα εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος πρέπει να καταστεί πιο αποτελεσματικό λειτουργώντας με ένα διεθνές πλαίσιο που θα καθορίζει τη λειτουργία του. Η διαφάνεια είναι απαραίτητη τόσο για τις συναλλαγές τιτλοποιημένων προϊόντων όσο και για την ανάπτυξη οργανωμένων αγορών. Όσον αφορά την εταιρική διακυβέρνηση των τραπεζών πρέπει να θεσπιστούν νέοι και πιο αυστηροί κανόνες από τους ήδη υπάρχοντες.

Επιπροσθέτως, όπως είναι ευρέως γνωστό οι ροές των κεφαλαίων των τραπεζών είναι διεθνείς, συνεπώς πρέπει να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο κανόνων και αρχών βασισμένο σε διεθνή συνεργασία όλων των εποπτικών φορέων που θα επιβάλλει τη δημιουργία ενιαίου εποπτικού πλαισίου και ενός ευρωπαϊκού οργανισμού που θα ελέγχει το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Επιπλέον, θα πρέπει να θεσπιστεί νόμος για την κατάργηση όλων των χρεώσεων που έχουν επιβληθεί εκ μέρους των τραπεζών σε πιστωτές και δανειολήπτες και έχουν κριθεί παράνομες και καταχρηστικές από τα δικαστήρια ώστε να ελαφρυνθούν όσοι χρωστούν και αδυνατούν να πληρώσουν λόγω των δεδομένων οικονομικών συνθηκών. Τέλος, πρέπει να ενισχυθεί η ρευστότητα της πραγματικής οικονομίας μέσω ενός ειδικού ταμείου αναχρηματοδότησης των επιχειρήσεων ή μέσω του Εθνικού Ταμείου Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ΕΤΕΑΝ α.ε.)³⁵.

³⁵ «Η Κρίση της Ελληνικής Οικονομίας και η αντιμετώπισή της». Πηγή: www.oe-e.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

4.1 Η μείωση των εισοδημάτων του καταναλωτικού κοινού και τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, ανασταλτικοί παράγοντες για την ευημερία των επιχειρήσεων

Αναμφίβολα, η πραγματική οικονομία έχει επηρεαστεί από τη χρηματοπιστωτική κρίση, με αρνητικές συνέπειες για ολόκληρο σχεδόν το φάσμα της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η μετεξέλιξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης σε οικονομική, με κύρια χαρακτηριστικά την πτώση της παραγωγής, την αύξηση της ανεργίας σε πολύ υψηλά επίπεδα, την ξαφνική άνοδο της μερικής απασχόλησης, την αλματώδη μείωση μισθών και συντάξεων και τέλος τη ραγδαία αύξηση της φορολογίας, προκάλεσε σημαντικά προβλήματα στον τομέα των επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Όσον αφορά τις επιχειρήσεις, η εν λόγω κρίση επέφερε μία σειρά δυσμενών συνθηκών, όπως η πτώση της ζήτησης των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, η άσκηση πιέσεων από τους πελάτες για χαμηλότερες τιμές και η αυξημένη έλλειψη ρευστότητας που οδήγησε σε υπέρογκες πιστώσεις.

Το πολιτικό σύστημα επιδιώκει αγωνιωδώς ώστε να βρει διέξοδο, από τα προφανή αδιέξοδα, προκληθέντα από το ίδιο το κράτος, και να επιβιώσει προσαρμοσμένο στις νέες συνθήκες. Μεταξύ πολλών μέτρων, τα οποία λαμβάνονται με σκοπό την εξυγίανση του κράτους, συγκαταλέγονται και οι μειώσεις μισθών, συντάξεων και η εργασιακή «εφεδρεία», ως προθάλαμος των απολύσεων και μετέπειτα της ανεργίας³⁶.

Μετά από τις πιέσεις που δέχθηκε η Ελλάδα από την Τρόικα για μειώσεις των κρατικών δαπανών ώστε να εκταμιευθεί η έκτη δόση του μνημονίου, το Σεπτέμβριο του 2011, η κυβέρνηση αναγκάστηκε να προχωρήσει στην εφαρμογή Ενιαίου Μισθολογίου στο δημόσιο τομέα, στις “Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμούς” (ΔΕΚΟ) και στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), μειώνοντας έτσι τις ετήσιες αποδοχές των εργαζομένων από 10% έως 40%. Ακόμη, τέθηκε σε εφαρμογή ο θεσμός της εργασιακής εφεδρείας για 14.000 εργαζομένους οι οποίοι αν εντός 12 μηνών δεν απορροφηθούν από άλλο δημόσιο οργανισμό θα απολύονται. Επιπλέον, αποφασίστηκε να ξεκινήσει η διαδικασία

³⁶ «Μειώσεις μισθών-συντάξεων και εφεδρεία: Υπάρχουν συνταγματικά όρια;», Παπακωνσταντίνου, Α., 2011. Πηγή: www.eparousia.gr

ελέγχου, ώστε να κλείσουν όλοι οι ζημιογόνοι κρατικοί φορείς, οδηγώντας έτσι σε απολύσεις και περαιτέρω αύξηση της ανεργίας.

Πιο αναλυτικά, στο Ενιαίο Μισθολόγιο, το οποίο τέθηκε σε ισχύ στα τέλη του 2011, προβλεπόταν η πλήρης κατάργηση, η αυξημένη περικοπή και η ενσωμάτωση των πολύ υψηλών ειδικών και κλαδικών επιδομάτων στο βασικό μισθό που λάμβαναν 300.000 υπάλληλοι του στενού και ευρύτερου δημοσίου τομέα, όπως λόγου χάριν εφοριακοί, τελωνειακοί και υπάλληλοι υπουργείων, ΔΕΚΟ, ΟΤΑ και ΝΠΔΔ (Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου).

Έρευνα του Γερμανικού Ινστιτούτου Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών (του ιδρύματος Χανς Μπέκλερ) δηλώνει πως η Ελλάδα έχει υποστεί τη μεγαλύτερη μείωση μισθών σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης καθώς από το 2009 μέχρι και το 2013 έχουν μειωθεί κατά 29% ενώ από το 2010 έως τον Ιανουάριο του 2014 η μείωση των πραγματικών μισθών έχει αγγίξει το 23,8%. Συγκριτικά με την Πορτογαλία και την Ιρλανδία, με βάση τις οποίες η έρευνα σύγκρινε τους μισθούς της Ελλάδας, η χώρα έχει υποστεί μείωση 75% στον κατώτατο μισθό σε σχέση με τον αντίστοιχο της Πορτογαλίας μετά από όλες τις μειώσεις έως σήμερα. Λόγου χάριν, στην Ελλάδα το 2010 οι μισθοί μειώθηκαν κατά 12% - 20% και πάνω από 17% ενώ στην Πορτογαλία και στην Ιρλανδία μόλις 10% και 8% αντίστοιχα³⁷.

Όσον αφορά τον ιδιωτικό τομέα, οι μειώσεις των κατώτατων μισθών άγγιξαν το 22% το 2012 και 32% για νεοεισερχόμενους υπαλλήλους κάτω των 25 ετών και με λιγότερα από 3 χρόνια εργασιακής εμπειρίας, σύμφωνα με τα όρια της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης. Συγκεκριμένα, ο κατώτατος μισθός διαμορφώθηκε στα 601,11 ευρώ μικτά από 751,39 ευρώ που ήταν πριν και για τους νεοεισερχόμενους έως 25 ετών έφθασε στα 480 ευρώ μικτά. Παράλληλα, ο μισθός υπέστη μείωση 50% για τους εργαζόμενους με μερική απασχόληση και διαμορφώθηκε έτσι στα 300,55 ευρώ μικτά³⁸.

Σύμφωνα με έρευνα της ΕΛ.ΣΤΑΤ. που διεξήχθη το 2013 και αφορά την περίοδο 2010 - 2012, η σχέση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού συγκριτικά με τους μη οικονομικά ενεργούς πολίτες άρχισε να αντιστρέφεται στα τέλη του 2010, που ήταν 1 προς 1. Αναλυτικότερα, οι εργαζόμενοι πολίτες στη χώρα μας ανέρχονται σε 3.642.102, οι συνταξιούχοι ανέρχονται σε 2.714.034 ενώ οι άνεργοι πολίτες έχουν φθάσει τους 4.690.163

³⁷ «Έρευνα: Πρώτη η Ελλάδα στην Ευρώπη σε μειώσεις μισθών». Πηγή: www.e-magazino.gr

³⁸ «Μείωση έως 22% των κατώτατων μισθών στον ιδιωτικό τομέα». Πηγή: www.kathimerini.gr

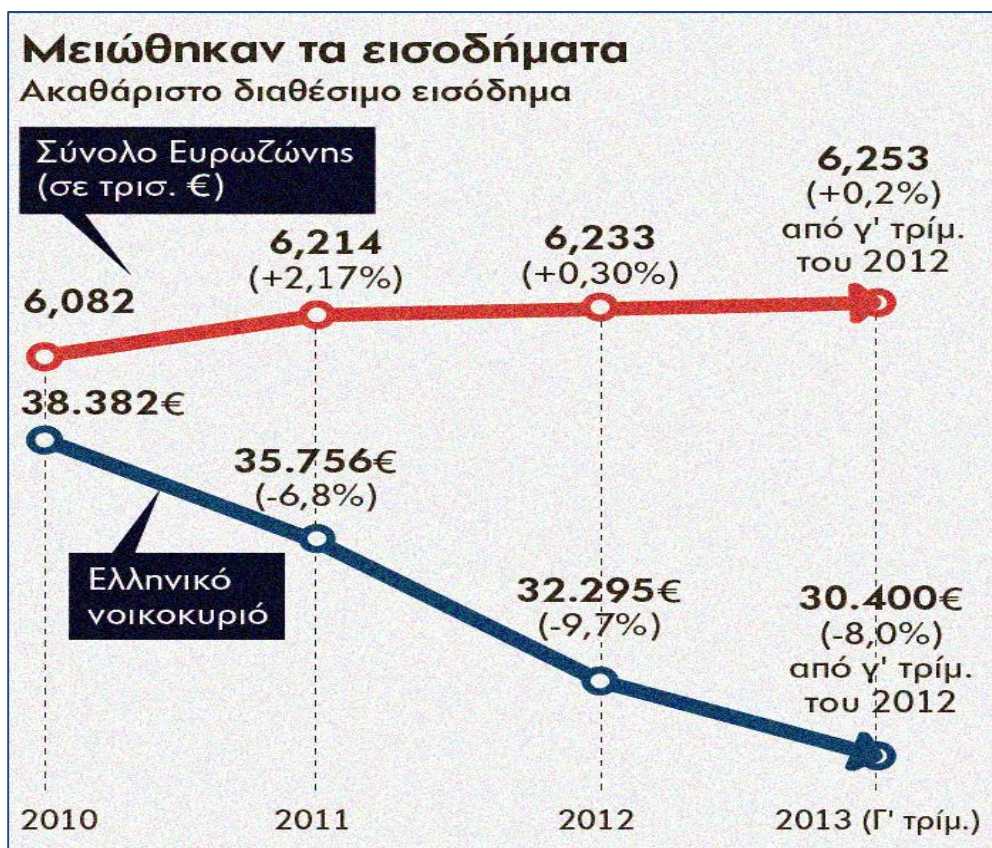
τη στιγμή που το επίδομα ανεργίας έχει μειωθεί στα 369 ευρώ σύμφωνα με τα δημοσιονομικά μέτρα που ελήφθησαν το 2012. Το 2012 επίσης επηρεάστηκαν σημαντικά και οι συντάξεις από τις μειώσεις που έγιναν. Πιο χαρακτηριστικά, έγιναν μειώσεις 5% - 25% για συνταξιούχους με αποδοχές από 1.000 ευρώ και πάνω. Οι μειώσεις αυτές συμπεριελάμβαναν κύριες και επικουρικές συντάξεις, όπου για ποσά μεταξύ 1.000- 1.500 ευρώ η μείωση ήταν της τάξεως του 5%, για ποσά μεταξύ 1.500-2.000 η μείωση ήταν 10%, για ποσά άνω των 2.000 ευρώ η μείωση ήταν 15%, για ποσά άνω των 3.000 ευρώ η μείωση ήταν 20% ενώ η μείωση έφθανε το 25% για κύριες και επικουρικές συντάξεις που το άθροισμά τους ξεπερνούσε τα 4.000 ευρώ.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία δηλώνουν τη δύσκολη κατάσταση στην οποία βρίσκονται όλοι οι Έλληνες πολίτες και καταναλωτές, όμως τα στοιχεία που έχουν πραγματική σημασία για να μπορέσει να δει κανείς τις άμεσες επιπτώσεις των μειώσεων στις επιχειρήσεις είναι το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, τελική καταναλωτική δαπάνη και η αποταμίευση των νοικοκυριών. Σύμφωνα, λοιπόν, με την Ελληνική Στατιστική Αρχή, το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών αλλά και των μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων που εξυπηρετούν τα νοικοκυριά μειώθηκε στο δεύτερο τρίμηνο του 2012 κατά 13,6% σε σχέση με το αντίστοιχο του 2011, δηλαδή από 39,5 δισεκατομμύρια ευρώ έφθασε στα 34,1 δισεκατομμύρια. Η μείωση αυτή οφείλεται πρώτον στη μείωση των αποδοχών των εργαζομένων που έφθασε το 15,1%, δεύτερον στην περικοπή κοινωνικών παροχών σε ποσοστό 9,5% και τρίτον στην αύξηση της φορολογίας που αφορά το εισόδημα και την περιουσία σε ποσοστό 37,3%. Η τελική καταναλωτική δαπάνη μειώθηκε κατά 7,3 ποσοστιαίες μονάδες ενώ το ποσό αποταμίευσης των νοικοκυριών έφθασε στο -8,5% συγκριτικά με το -1,2% του δεύτερου τριμήνου του 2011³⁹.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται η μείωση των εισοδημάτων (ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα) των νοικοκυριών από το 2010 έως το 2013 στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη. Τα ποσά για την Ευρωζώνη είναι σε τρισεκατομμύρια ευρώ ενώ για την Ελλάδα σε δισεκατομμύρια.

³⁹ «Μείωση 13,6% του εισοδήματος των νοικοκυριών», 2012. Πηγή: www.kathimerini.gr

Διάγραμμα 5: Το ελληνικό ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα της Ελλάδας έναντι της Ευρωζώνης

Πηγή: www.toportal.gr

Όλα τα παραπάνω είναι φυσικό να μειώσουν την κατανάλωση του κόσμου και συνεπώς να επιφέρουν πτωτικές αλλαγές στις πωλήσεις των καταστημάτων και όλων των ειδών των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με την Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου, ο εορταστικός κύκλος εργασιών του 2012 μειώθηκε κατά 7,6 εκατομμύρια ευρώ σε σχέση με τον αντίστοιχο του 2011.

Από το 2008 και έπειτα οι πωλήσεις των καταστημάτων έχουν υποστεί τεράστια μείωση, καθώς και ο κύκλος εργασιών (τζίρος) την περίοδο των εορτών του 2008 ανήλθε στα 21,9 δισεκατομμύρια ευρώ ενώ τον Δεκέμβρη του 2013 ήταν μόλις 6,8 δισεκατομμύρια ευρώ. Τα ποσά αυτά καθίστανται πολύ πιο σημαντικά αν αναλογιστεί κανείς ότι η χριστουγεννιάτικη αγορά καλύπτει το 25% του ετήσιου τζίρου⁴⁰.

⁴⁰ «Τρομακτική πτώση τζίρου στα καταστήματα από το 2008 έως το 2013», 2014. Πηγή: www.pelop.gr

Στους επόμενους πίνακες φαίνεται η μεταβολή του κύκλου εργασιών για 6 συναπτά έτη τις περιόδους του Δεκεμβρίου και των χειμερινών εκπτώσεων (Ιανουάριος-Φεβρουάριος) από το 2008 έως το 2013.

Πίνακας 6: Διαχρονική μεταβολή του κύκλου εργασιών στα καταστήματα λιανικής κατά το μήνα Δεκέμβριο 2008-2013

Έτη	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (εκτίμηση)
Κύκλος Εργασιών κατά την περίοδο των Χριστουγέννων (δισεκατομμύρια)	21,9	16,4	13,2	9,25	7,6	6,8
(%) Μεταβολές	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	
	-25,1%	-19,5%	-29,9%	-17,8%	-10,5%	

Πηγή: www.euro2day.gr

Πίνακας 7: Εξέλιξη κύκλου εργασιών (σε ευρώ) την περίοδο των χειμερινών εκπτώσεων (Ιανουάριος-Φεβρουάριος) τα τελευταία 6 χρόνια (2008-2013)

2008	2009	2010	2011	2012	2013
8.831.302.585	8.651.990.797	9.236.110.287	7.606.494.371	6.473.606.306	5.567.301.423
	-2,03%	6,75%	-17,64%	-14,89%	-14%

Πηγή: www.euro2day.gr

4.2 Τα εμπόδια που βάζει το κράτος στις επιχειρήσεις

Ανέκαθεν, οι σχέσεις κράτους και επιχειρήσεων υπήρξαν προβληματικές, καθώς οι επιχειρήσεις έπρεπε να προσφέρουν στο κράτος χωρίς αυτό να προσφέρει αντίστοιχα σε αυτές. Αυτό δείχνουν οι μέχρι τώρα νόμοι που έχουν ψηφιστεί για τις επιχειρήσεις αλλά και η γραφειοκρατία που πλήττει τόσα χρόνια τη λειτουργία των επιχειρήσεων.

Στη χώρα μας, αν και έχουν θεσπιστεί διαφορετικοί συντελεστές φορολόγησης του εισοδήματος για τις μικρές και τις μεγάλες επιχειρήσεις, βασικό κριτήριο διαφοροποίησης του ύψους των συντελεστών της φορολογίας των επιχειρήσεων αποτελεί η νομική τους μορφή. Συνεπώς, διαφορετικοί είναι οι συντελεστές των Ανώνυμων Εταιρειών (Α.Ε.) και των Εταιρειών Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.) από τους συντελεστές των Ομόρρυθμων και των Ετερόρρυθμων Εταιρειών (Ο.Ε., Ε.Ε.), δίχως αυτό να υποδηλώνει πως μία Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης μπορεί να είναι οικονομικά ισχυρότερη από κάποια Ομόρρυθμη Εταιρεία, αλλά ούτε αντίστοιχα μία Ε.Π.Ε. είναι απαραίτητο να έχει περισσότερα κέρδη από μία Ετερόρρυθμη.

Η διαφοροποίηση αυτή, με βάση τη νομική μορφή της εταιρείας, είναι χαρακτηριστικό της ελληνικής φορολογίας, αφού σε άλλες χώρες-μέλη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) όπως την Ολλανδία, τη Γαλλία, το Βέλγιο, την Ισπανία και άλλες εφαρμόζονται οι φορολογικοί συντελεστές βάσει του ύψους των καθαρών κερδών και άλλων οικονομικών κριτηρίων κάθε επιχείρησης.

Παρακάτω ακολουθούν πίνακες με τους ισχύοντες φορολογικούς συντελεστές ανά νομική μορφή. Οι πίνακες αυτοί δείχνουν πως χρόνο με το χρόνο οι συντελεστές φορολόγησης μειώνονται, όμως έμμεσοι φόροι και πρόσθετες ρυθμίσεις τίθενται σε ισχύ και επιβαρύνουν τις επιχειρήσεις, όπως για παράδειγμα ο συμπληρωματικός φόρος 3% για τα ακίνητα που έχουν στην κατοχή τους οι επιχειρήσεις και η αύξηση της προκαταβολής του φόρου εισοδήματος από 65% σε 80%. Επιπλέον, για τις Ανώνυμες Εταιρείες και τις Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα έχει ψηφιστεί νόμος που επιβάλλει φόρο της τάξεως του 40% για τα διανεμηθέντα κέρδη και για τα κέρδη που κεφαλαιοποιούνται. Όλα αυτά επιβαρύνουν σημαντικά τις επιχειρήσεις της χώρας μας και οι μειώσεις στους άμεσους φόρους καθίστανται ανεπαρκείς.

Πίνακας 8: Φορολογικοί συντελεστές (επί των αδιανέμητων κερδών) νομικών προσώπων κερδοσκοπικού και μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα από το 2009 βάσει του άρθρου 101 του Ν.2238/1994 με την τροποποίησή του από το άρθρο 19 του Ν.3697/2008

	<ul style="list-style-type: none"> • Ημεδαπές ανώνυμες εταιρείες • Δημόσιες, δημοτικές και κοινοτικές επιχειρήσεις • Εκμεταλλεύσεις κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ανεξάρτητα αν αποτελούν ή όχι ίδια νομικά πρόσωπα • Συνεταιρισμοί που έχουν συσταθεί νόμιμα και οι ενώσεις τους • Αλλοδαπές επιχειρήσεις που λειτουργούν με οποιονδήποτε τύπο εταιρείας καθώς και οι κάθε είδους αλλοδαποί οργανισμοί που αποβλέπουν στην απόκτηση οικονομικών ωφελημάτων 	<ul style="list-style-type: none"> • Μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ημεδαπά ή αλλοδαπά νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου στα οποία περιλαμβάνονται και τα κάθε είδους ιδρύματα
2009	25%	25%
2010	24%	25%
2011	23%	24%
2012	22%	23%
2013	21%	22%
2014	20%	21%

Πηγή: Φ.Ε.Κ., Ν. 3842/2010, www.bankofgreece.gr

Πίνακας 9: Συντελεστές φορολογίας προσωπικών εταιρειών σύμφωνα με τον Ν.3842/2010

	2004	2005	2006	2007-2008	2009	2010
Ο.Ε.	25%	24%	22%	20%	20%	25%
Ε.Ε.	25%	24%	22%	20%	20%	25%
Κοινωνίες Αστικού Δικαίου	25%	24%	22%	20%	20%	25%
Κοινοπραξίες	35%	32%	29%	25%	24%	25%
Αστικές Εταιρείες	35%	32%	29%	25%	24%	25%
Συμμετοχικές Εταιρείες	35%	32%	29%	25%	24%	25%
Αφανείς Εταιρείες	35%	32%	29%	25%	24%	25%
Δικηγορικές Εταιρείες	25%	25%	25%	25%	24%	25%
Συμβολαιογραφικές Εταιρείες	25%	25%	25%	25%	24%	25%

Από το 2010 τέθηκε σε εφαρμογή και ο συμπληρωματικός φόρος 3% για τα εισοδήματα από ακίνητα.

Πηγή: Φ.Ε.Κ., Ν. 3842/2010, www.bankofgreece.gr

Σύμφωνα με την έκθεση της ICAP Group, μίας ελληνικής εταιρείας η οποία αναγνωρίζεται από την Τράπεζα της Ελλάδος ως Εξωτερικός Οργανισμός Πιστοληπτικών Αξιολογήσεων, για την κερδοφορία των 500 πιο μεγάλων επιχειρήσεων στο 2010, οι 20 πιο κερδοφόρες επιχειρήσεις κάλυψαν από κοινού το 53,4% των κερδών (προ φόρων, τόκων και αποσβέσεων) των 500 πιο κερδοφόρων επιχειρήσεων. Ως πιο εντυπωσιακό στοιχείο καθίσταται το γεγονός πως ενώ το 2009 το μερίδιο των κερδών των 20 πιο κερδοφόρων επιχειρήσεων ανήλθε στο 45% των κερδών όλων των ελληνικών επιχειρήσεων (26.248 εταιρείες που εξέτασε η ICAP για την έκθεσή της), το 2010 το αντίστοιχο μερίδιό τους εκτοξεύθηκε στο 62%. Η διάρθρωση της ελληνικής αγοράς χαρακτηρίζεται ως ολιγοπωλιακή και αυτό προωθεί την εξαφάνιση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και την αύξηση της ανεργίας.

Για τα τελευταία δέκα χρόνια το κόστος της γραφειοκρατίας στην Ελλάδα και η διαφθορά που αυτή παράγει υπολογίζονται στα 170 δισεκατομμύρια ευρώ και αντιπροσωπεύουν το 50% του δημοσίου χρέους της χώρας⁴¹.

Το καίριο πλήγμα της γραφειοκρατίας στις ελληνικές επιχειρήσεις έρχεται να αναδείξει για μία ακόμη φορά έρευνα του Εμπορικού Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών (ΕΒΕΑ) για τη γραφειοκρατία του δημοσίου με τίτλο «Γραφειοκρατία του Δημοσίου στις Συναλλαγές των Επιχειρήσεων». Η έρευνα επιβεβαιώνει την αρνητική επίδραση που έχει η γραφειοκρατία στις επιχειρήσεις.

Συγκεκριμένα, στην πλειοψηφία τους οι επιχειρήσεις της Ελλάδας αναζητούν λύσεις για τη γραφειοκρατία του Δημοσίου, καθώς η πολυπλοκότητα των συναλλαγών επιβαρύνει σημαντικά τα συνολικά τους έξοδα και παράλληλα δεσμεύει μεγάλο μερίδιο του χρόνου τους.

Το ΕΒΕΑ προτείνει την κατάργηση των γραφειοκρατικών διαδικασιών, μέσα από τη νομική θεσμοθέτηση και την τεχνική ίδρυση του θεσμού της “αυτοπληροφόρησης” του Δημοσίου. Με το θεσμό της αυτοπληροφόρησης καμία υπηρεσία δε θα ζητά από τις επιχειρήσεις κανένα έγγραφο που υφίσταται σε οποιαδήποτε δημόσια υπηρεσία αλλά θα αναζητείται ενδοϋπηρεσιακά⁴².

Ο κύριος Σχοινάς Μαργαρίτης, ο εκπρόσωπος της Ε.Ε. και επικεφαλής του κλιμακίου Αθηνών της Γενικής Οικονομικής Πολιτικής της Κομισιόν, σε ομιλία του στη Θεσσαλονίκη υποστήριξε πως αν καταργηθεί η γραφειοκρατία στις επιχειρήσεις είναι δυνατόν να επιτευχθεί αύξηση του ΑΕΠ έως και 1,7%. Ο κ. Σχοινάς στην πρώτη δημόσια τοποθέτησή του εξέφρασε την πεποίθηση ότι αν η Ελληνική Κυβέρνηση κατόρθωνε να ελαφρύνει το βάρος του διοικητικού κόστους για την οικονομία και τις επιχειρήσεις και να απλοποιήσει τις διαδικασίες, αυτό από μόνο του θα προσέθετε 1,7% στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας και θα άνοιγε δρόμο για τη δημιουργία 80.000 νέων θέσεων εργασίας⁴³.

⁴¹ «Το κόστος της γραφειοκρατίας και το Μνημόνιο», 2011, Καραγεωργίου, Ν., (Πρόεδρος Ελληνικού Συνδέσμου Επώνυμων Βιομηχανικών Προϊόντων). Πηγή: www.europeanbusiness.gr

⁴² «Φρένο για τις επιχειρήσεις η γραφειοκρατία», 2011. Πηγή: www.dealnews.gr

⁴³ «Αύξηση ΑΕΠ 1,7% αν καταργηθεί η γραφειοκρατία στις επιχειρήσεις», 2013, Διαμαντίδης, Δ.. Πηγή: www.imerisia.gr

4.3 Αδυναμία εύρεσης κεφαλαίων των ελληνικών επιχειρήσεων

Αποτελεί γενικότερη διαπίστωση το γεγονός ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν δεχθεί, όπως επίσης πρόκειται να δεχθούν και μελλοντικά, μεγάλο μέρος της πίεσης της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και ύφεσης. Ένα μέρος της διαπίστωσης αυτής είναι συνδεδεμένο με το επιχείρημα ότι οι επιχειρήσεις έχουν ανάγκη από μεγαλύτερη και ευκολότερη χρηματοδότηση είτε μέσω του τραπεζικού δανεισμού είτε μέσω ξένων κεφαλαίων με τη μορφή επενδύσεων, ως μία διέξοδο από την κρίση.

4.3.1 Δυσκολία τραπεζικού δανεισμού

Η οικονομική κρίση που μαστίζει την Ελλάδα έχει προκαλέσει αντικειμενικές δυσκολίες σε όλους σχεδόν τους κλάδους των επιχειρήσεων, ώστε να μην μπορούν να αντιμετωπίσουν τις δανειακές υποχρεώσεις τους. Από την άλλη μεριά, οι τράπεζες εξαντλούν κάθε πιθανότητα εύρεσης λύσης για την αποπληρωμή τους, μιας και οι κατασχέσεις και οι πλειστηριασμοί είναι μία αναγκαστική οδός διευθέτησης των απαιτήσεών τους. Από το 2009 και μετά, οι επιχειρήσεις δανείζονται από τις τράπεζες με μεγαλύτερη δυσκολία και μεγαλύτερα επιτόκια λόγω του κινδύνου που ενέχει για την τράπεζα ο δανεισμός επιχειρήσεων σε μία χώρα που πλήττεται σοβαρά από την ύφεση. Το μεγαλύτερο πρόβλημα αντιμετωπίζουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που αντιμετωπίζονται από τις τράπεζες με περισσότερη επιφύλαξη, χωρίς αυτό να αποκλείει από το πρόβλημα μεγαλύτερες επιχειρήσεις όλων των τομέων αλλά και τον κλάδο της ναυτιλίας, ο οποίος αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους οικονομικούς πυλώνες της χώρας.

Σύμφωνα με άρθρο της εφημερίδας “Καθημερινή” που δημοσιεύθηκε τον Απρίλιο του 2012, η τραπεζική χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις του εγχώριου ιδιωτικού τομέα φαίνεται να υποχωρεί κατά -4,7% έναντι του +1,2% του Απριλίου του 2011. Βέβαια, ακόμη και εντός του 2012, από τον Ιανουάριο έως τον Απρίλιο, οι διαφορές είναι εμφανείς, αφού τον Ιανουάριο η χρηματοδότηση υποχώρησε κατά -1,9%, τον Φεβρουάριο -2,7% και τον Μάρτιο -3,3%. Η καθαρή ροή της χρηματοδότησης προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα συνολικά (επιχειρήσεις, ελεύθεροι επαγγελματίες, νοικοκυριά) έφθασε τον Απρίλιο του 2012 στα -2 δισεκατομμύρια ευρώ έναντι των -1,4 δισεκατομμυρίων ευρώ που κυμάνθηκε τον Μάρτιο του 2012.

Στον κλάδο του Ηλεκτρισμού, της Ύδρευσης και του Φωταερίου υπήρξε αύξηση της χρηματοδότησης κατά 4,9%. Από την άλλη μεριά, υπήρξε σημαντική μείωση στον κλάδο της γεωργίας κατά -11,3%, στον κλάδο των κατασκευών κατά -7,2%, στις μεταφορές και στις επικοινωνίες κατά -5,2%. Επιπλέον, στους τρεις μεγαλύτερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας υπήρξε μικρότερη μείωση κατά -3,8% στη βιομηχανία και -0,3% στον τουρισμό και τη ναυτιλία έκαστα.

Σχετικά με τους ελεύθερους επαγγελματίες, τους αγρότες και τις ατομικές επιχειρήσεις καταγράφηκε πτώση των τραπεζικών πιστώσεων κατά -6,6% τον Απρίλιο του 2012 έναντι -1,5% του Απριλίου του 2011⁴⁴.

Οι μειώσεις αυτές επηρέασαν σαφέστατα όλες τις ελληνικές επιχειρήσεις, με αντίκτυπο έως και την αδυναμία λειτουργίας τους λόγω έλλειψης επαρκούς χρηματοδότησής τους. Βέβαια, επηρεάστηκαν, όπως προαναφέρθηκε και οι ναυτιλιακές επιχειρήσεις, με επιπτώσεις άμεσες όχι μόνο για την οικονομική τους λειτουργία αλλά και για την υποβάθμισή τους σε διεθνές επίπεδο.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το διεθνές συνέδριο που διεξήχθη στο πλαίσιο των “Ποσειδωνίων 2012”, στελέχη συμβουλευτικών υπηρεσιών εξέφρασαν τη διαπίστωση πως η παγκόσμια οικονομική κρίση σε συνδυασμό με τη μείωση της εμπορικής ζήτησης, λόγω έλλειψης ρευστότητας, θα οδηγήσει σε διακοπή τραπεζικών δανειοδοτήσεων προς τις ναυτιλιακές εταιρείες.

Τέλος, επισημάνθηκε ότι αν και υπάρχει αύξηση του αριθμού των διεθνών τραπεζών, οι οποίες εξειδικεύονται στον ναυτιλιακό κλάδο, πολλές εξ’ αυτών λόγω της περιορισμένης ρευστότητας της παγκόσμιας οικονομίας έχουν μειώσει το ενδιαφέρον τους για τον τραπεζικό δανεισμό, αφού ο χώρος της ναυτιλίας έχει γίνει λιγότερο ελκυστικός από ποτέ⁴⁵.

4.3.2 Δυσαρέσκεια ξένων επενδυτών απέναντι στις ελληνικές επιχειρήσεις

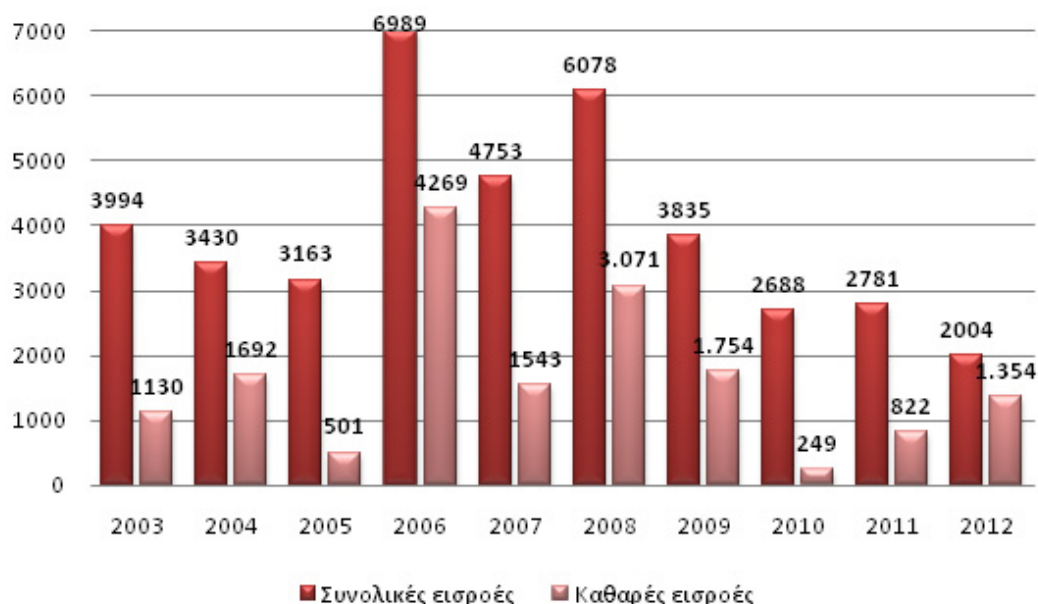
Σημαντική πηγή οικονομικών πόρων για τις επιχειρήσεις, εκτός των τραπεζών, καθίστανται και οι επενδυτές, Έλληνες και ξένοι. Όμως, με την κατάσταση που βιώνει η Ελλάδα λόγω της ύφεσης, δηλαδή το ασταθές οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και

⁴⁴ «Νέα υποχώρηση της τραπεζικής χρηματοδότησης προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα», 2012. Πηγή: www.kathimerini.gr

⁴⁵ «Ναυτιλία: Μειώνουν τη χρηματοδότηση οι τράπεζες λόγω ρίσκου», 2012. Πηγή: www.kathimerini.gr

φορολογικό περιβάλλον, είναι πολύ δύσκολο να βρεθούν άνθρωποι που θα επενδύσουν τα κεφάλαιά τους στην Ελλάδα και ειδικότερα στις ελληνικές επιχειρήσεις. Αν και η Ελλάδα βίωσε, και βιώνει ακόμα, έντονα την οικονομική κρίση από το 2010 και έπειτα υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν ότι η χώρα ανέκτησε το χαμένο έδαφος στον τομέα της προσέλκυσης ξένων επενδυτών από το 2012 και μετά σε σύγκριση με το 2011 και κυρίως όσον αφορά τις καθαρές εισροές κεφαλαίων οι οποίες έδειξαν να αυξάνονται σημαντικά. Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται ο όγκος των επενδύσεων στην Ελλάδα από το 2003 έως το 2012 ανά έτος.

Διάγραμμα 6: Οι εισροές Ξένων Άμεσων Επενδύσεων στην Ελλάδα την περίοδο 2003-2012 (σε εκατομμύρια ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2013 (Αναθεωρημένα στοιχεία του 2012)

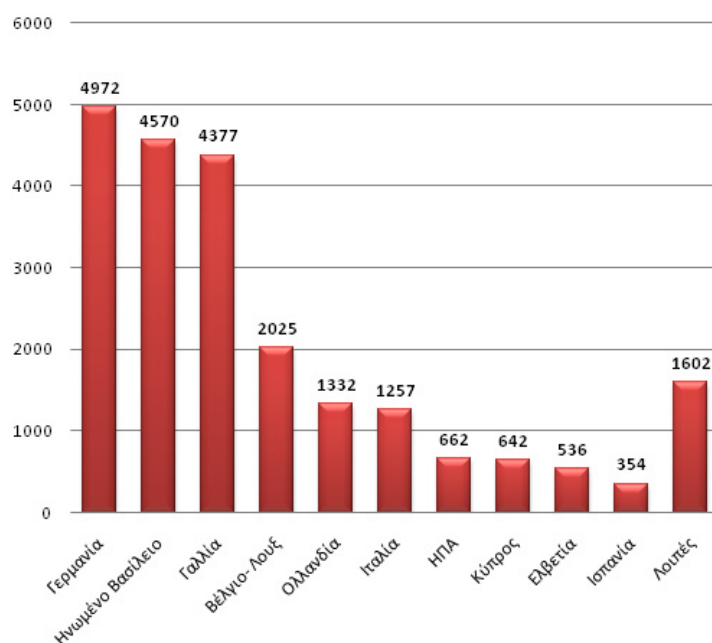
Οι συνολικές ακαθάριστες εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων σημείωσαν μείωση 27,9% το 2012, όπως φαίνεται παραπάνω, εξαιτίας των μεγάλων ζημιών που εμφανίστηκαν από ξένες εταιρείες οι οποίες δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Από την άλλη μεριά, οι καθαρές εισροές ξένων επενδύσεων αυξήθηκαν την ίδια χρονιά κατά 64,7% και κατάφεραν να μείνουν ανεπηρέαστες από την οικονομική κρίση. Πρόκειται για ένα αρκετά σημαντικό γεγονός για τη χώρα, μιας και την ίδια μόλις χρονιά οι παγκόσμιες καθαρές εισροές ξένων επενδύσεων είχαν σημειώσει πτώση κατά 18%. Μελλοντικά πρόκειται να ενισχυθούν οι

ξένες επενδύσεις στη χώρα μας, με την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας και του φυσικού πλούτου (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, κ.ά.).

Οι χώρες οι οποίες εδώ και χρόνια επενδύουν κεφάλαια στην Ελλάδα είναι η Γερμανία, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο που κατέχουν τις τρεις πρώτες θέσεις ανάμεσα στις υπόλοιπες χώρες, με τη Γερμανία να κατέχει το υψηλότερο ποσοστό για πολλά χρόνια, αυξάνοντας μάλιστα κατακόρυφα το ύψος των επενδύσεών της στη δεύτερη περίοδο. Ακόμη, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία, η Ιταλία, η Κύπρος και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής επενδύουν και αυτές με τη σειρά τους αξιόλογα ποσά στην Ελλάδα, όχι βέβαια στα επίπεδα των τριών προαναφερθεισών χωρών. Ακολουθούν δύο διαγράμματα που δείχνουν τα ποσά που επενδύονται στην Ελλάδα από όλες αυτές τις χώρες τις περιόδους 2003-2007 και 2008-2012.

Συνολικές εισροές Ξένων Άμεσων Επενδύσεων ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων την περίοδο 2003-2012 (σε εκατομμύρια ευρώ)

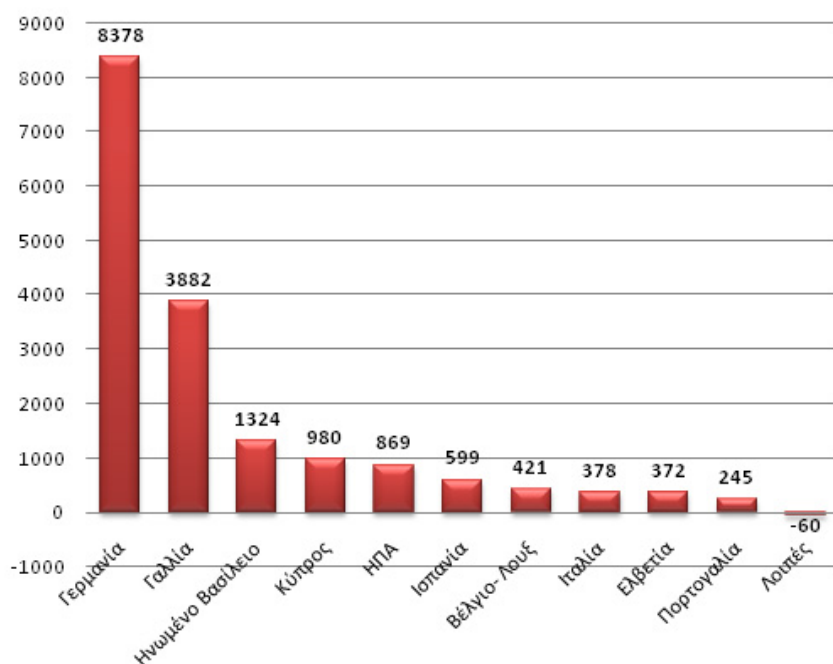
Διάγραμμα 7: Περίοδος 2003-2007

Συνολική Αξία: 22.328,2 εκατομμύρια ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2013

Διάγραμμα 8: Περίοδος 2008-2012

Συνολική Αξία: 17.386,3 εκατομμύρια ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2013

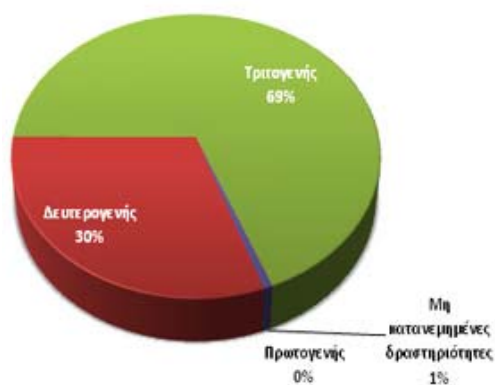
Κατά κύριο λόγο, από το 2003 έως το 2007 αλλά και από το 2008 έως το 2012, οι εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων συγκεντρώνονται στον τριτογενή τομέα και ακολουθεί με σημαντική διαφορά ο δευτερογενής τομέας. Πρόκειται για ένα σύνηθες φαινόμενο στην πλειονότητα των ανεπτυγμένων χωρών. Στα διαγράμματα που θα ακολουθήσουν φαίνεται η κατανομή των ξένων επενδύσεων ανά τομέα παραγωγής με αξιοσημείωτο γεγονός πως την περίοδο 2008 έως 2012 ο πρωτογενής τομέας παραγωγής δεν κατάφερε να συγκεντρώσει καθόλου ξένα επενδυτικά κεφάλαια. Η συγκέντρωση επενδύσεων στις υπηρεσίες, όπως φαίνεται παρακάτω, είναι μία τάση υπαγορευμένη από την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος⁴⁶.

Παρακάτω θα ακολουθήσουν τα δύο προαναφερθέντα διαγράμματα με τη μορφή «πίττας» για τις περιόδους 2003-2007 και 2008-2012.

⁴⁶ «Ξένες Άμεσες Επενδύσεις». Πηγή: www.investingreece.gov.gr

Συνολικές εισροές Ξένων Άμεσων Επενδύσεων ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας την περίοδο 2003-2012

Διάγραμμα 9: Περίοδος 2003-2007

Συνολική Αξία: 22.328,2 εκατ. Ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2013

Διάγραμμα 10: Περίοδος 2008-2012

Συνολική Αξία: 17.386,3 εκατ. Ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2013

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΠΟΥ “ΓΕΝΝΗΣΕ” Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1 Οι ευκαιρίες που παρουσίασε η κρίση στους επιχειρηματίες

“Ουδέν κακόν αμιγές καλού”, είναι ένα αρχαίο ρητό που θα μπορούσε κανείς να πει πως αντιπροσωπεύει άμεσα την κρίση που βιώνει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Δηλαδή, μαζί με τις δυσκολίες και τα προβλήματα που προκύπτουν, την ίδια κιόλας στιγμή προκύπτουν και ευκαιρίες οικονομικές, οι οποίες με κύριους αρωγούς την ποιότητα, την τόλμη, τις δημιουργικές ιδέες αλλά και τη βοήθεια του κράτους, είναι ικανές να αποφέρουν θετικά αποτελέσματα στις επιχειρήσεις και στο κράτος αλλά και να βοηθήσουν στην εξάλειψη της ανεργίας και της οικονομικής κρίσης, με το πέρας του χρόνου.

Πολλές υπάρχουσες επιχειρήσεις στην Ελλάδα κατάφεραν να επιβιώσουν μέσα στην κρίση αλλάζοντας τον τρόπο που λειτουργούσαν μέχρι πρότινος, όπως επίσης πολλές είναι και οι επιχειρήσεις που άνοιξαν έχοντας μία νέα, πρωτοποριακή ιδέα ως οδηγό και κατάφεραν να πετύχουν να γίνουν γνωστές και κερδοφόρες. Ένας παράγοντας καθοριστικός για την επιτυχία των ήδη καταξιωμένων αλλά και των νεοσύστατων επιχειρήσεων υπήρξε το διαδίκτυο και γενικότερα η τεχνολογία, η οποία έχει εξελιχθεί πολύ στις μέρες μας και χρησιμοποιείται από την πλειοψηφία του κόσμου.

Η τεχνολογία, λόγω της κρίσης, είναι δυνατόν να βρεθεί σε πολύ χαμηλότερες τιμές συγκριτικά με το παρελθόν, συνεπώς καθίσταται ευκολότερο για μία επιχείρηση να την αποκτήσει. Πιο συγκεκριμένα, το διαδίκτυο αποτελεί, πλέον, τον φθηνότερο και τον πιο καθιερωμένο τρόπο διαφήμισης μίας επιχείρησης με διαύλους επικοινωνίας σε κάθε γωνιά της χώρας αλλά και του πλανήτη γενικότερα. Έτσι, πολλοί επιχειρηματίες εκμεταλλεύτηκαν αυτή την ιδιότητα του διαδικτύου για να διαφημίσουν την επιχείρησή τους ή ακόμα και για να αυξήσουν τις πωλήσεις τους μέσω των διαδικτυακών αγορών, κάτι το οποίο προσέφερε στους καταναλωτές φθηνότερα προϊόντα τα οποία μπορούν να αγοράσουν από το σπίτι τους.

Επιπλέον, υπήρξαν νέες επιχειρήσεις που στήριξαν τη λειτουργία τους εξ’ ολοκλήρου στο διαδίκτυο πετυχαίνοντας έτσι γρηγορότερη προώθηση της ίδιας της εταιρείας αλλά και των προϊόντων ή των υπηρεσιών που παρείχαν με λιγότερο κόστος και για τις ίδιες (λόγω έλλειψης καταστημάτων και προσωπικού) αλλά και για τον καταναλωτή.

Εκτός από το κομμάτι της τεχνολογίας και του διαδικτύου, η κρίση συνέβαλλε στο να σκεφτούν οι επιχειρηματίες με διαφορετικό τρόπο και να αλλάξουν κάποια πράγματα που ίσχυαν και έκαναν τις επιχειρήσεις λιγότερο δημιουργικές, λιγότερο λειτουργικές και πιο απόμακρες από τον καταναλωτή. Η κατάσταση της οικονομίας άλλαξε και αυτό σημαίνει πως άλλαξαν και οι ανάγκες των καταναλωτών, έτσι όσοι μπόρεσαν να αφουγκραστούν τις νέες ανάγκες της αγοράς για φθηνότερα αλλά και πιο ποιοτικά προϊόντα και υπηρεσίες κατάφεραν να ανταπεξέλθουν και να επεκτείνουν το δίκτυο πελατών τους, αυξάνοντας έτσι τα κέρδη τους.

Ο κόσμος, λόγω της μείωσης της αγοραστικής δύναμης που επήλθε από τη μείωση των μισθών και την αυξημένη ανεργία, άρχισε να εκτιμάει περισσότερο τα ποιοτικά ελληνικά προϊόντα για τα οποία είναι πιο σίγουρος ότι ξέρει τι είναι αυτό που αγοράζει και επιπρόσθετα στηρίζει τις ελληνικές επιχειρήσεις και την ελληνική οικονομία γενικότερα. Υπήρξαν πολλοί επιχειρηματίες που αντιλήφθηκαν εγκαίρως αυτή την ανάγκη των Ελλήνων καταναλωτών και δημιούργησαν επιχειρήσεις (ή άλλαξαν τις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις τους) που προσφέρουν ελληνικά προϊόντα σε ανταγωνιστικές τιμές. Τέτοια παραδείγματα είναι παντοπωλεία με ελληνικά προϊόντα, κυρίως τοπικά, με αγνά υλικά, ή εταιρείες που δημιούργησαν νέα προϊόντα από ελληνικές πρώτες ύλες χωρίς την προσθήκη χημικών ουσιών. Πιο συγκεκριμένα, η εταιρεία “ERGON” ίδρυσε ένα παντοπωλείο, το 2008, με παραδοσιακά προϊόντα από κάθε γωνιά της Ελλάδας, προερχόμενα από Έλληνες παραγωγούς και νοικοκυριά ενώ ίδρυσε και ένα “μεζεδοπαντοπωλείο” στο Notting Hill του Λονδίνου όπου μπορούν οι πελάτες να απολαμβάνουν εκείνη τη στιγμή στο τραπέζι τα εδέσματα που προσφέρει η εταιρεία σε συνεργασία με τον καταξιωμένο σεφ Δημήτρη Σκαρμούτσο, δείχνοντας έτσι ότι οποιοσδήποτε έχει θέληση να εξελιχθεί μπορεί να το κάνει και να επεκτείνει το δίκτυο πελατών του ακόμα και εκτός των συνόρων της Ελλάδας. Η εταιρεία αυτή ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη και διατηρεί καταστήματα στη Χαλκιδική, στη Σκιάθο, στη Ρόδο, στη Μύκονο και στην Αγγλία, όπως αναφέρθηκε παραπάνω⁴⁷.

Γενικότερα, οι ευκαιρίες από την κρίση θα ευνοήσουν και μεγαλύτερες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε μεγαλύτερους και πιο καίριας σημασίας κλάδους όπως στον τουρισμό, στην ενέργεια, στην πρωτογενή παραγωγή, στο εμπόριο και τη ναυτιλία σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, οι κατηγορίες στις οποίες εκτιμάται ότι θα δημιουργηθούν ευκαιρίες είναι ο εναλλακτικός

⁴⁷ Πηγή: www.ergonproducts.gr

τουρισμός, η φαρμακοβιομηχανία μέσω της ανάπτυξης των γενόσημων φαρμάκων, η αγορά των ακινήτων και πολλές άλλες. Όσον αφορά τον πρωτογενή τομέα, μεγάλη ανάπτυξη θα γνωρίσουν οι ιχθυοκαλλιέργειες αλλά και κάθε εναλλακτική αγροτική παραγωγή όπως είναι η εκτροφή σαλιγκαριών, η καλλιέργεια βρώσιμης τρούφας, τα βιολογικά προϊόντα και πολλά ακόμη.

5.2 Ο ρόλος της καινοτομίας στην αντιμετώπιση της κρίσης από τις επιχειρήσεις

Η αντιμετώπιση της κρίσης που βιώνει η χώρα μας μπορεί να επέλθει μέσα από την αυξημένη ανταγωνιστικότητα της χώρας έναντι των άλλων χωρών, με την εξωστρέφεια των ελληνικών επιχειρήσεων και με νέες ριζοσπαστικές ιδέες, με λίγα λόγια με την έρευνα και την καινοτομία στην επιχείρηση.

Με τον όρο «καινοτομία» στην επιχείρηση εννοείται η σύλληψη μίας νέας ιδέας και η μετατροπή της σε προϊόν ή υπηρεσία ικανή να ικανοποιήσει τις ανάγκες ενός πλήθους καταναλωτών όταν αξιοποιηθεί εμπορικά. Τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που χαρακτηρίζονται ως καινοτόμα είναι αυτά που μπορούν σε χαμηλότερη τιμή να προσφέρουν αξιόλογη ποιότητα και μεγαλύτερη χρηστικότητα από άλλα αντίστοιχα προϊόντα ή να ικανοποιήσουν μία νέα αγορά πελατών, να υπάρχει δηλαδή η σχέση “value for money”.

Η καινοτομία είναι το “εργαλείο” που διαθέτουν οι επιχειρηματίες, ώστε να εκμεταλλευθούν την αλλαγή, η οποία αποτελεί την ευκαιρία κάποιας διαφορετικής επιχειρηματικής δραστηριότητας ή την επέκταση της ήδη υπάρχουσας δραστηριότητας ώστε να εξυπηρετήσει νέους καταναλωτές.

Η καινοτομία, σύμφωνα με τις επιχειρήσεις που αναφέρεται, διακρίνεται σε διαρκή και σε ριζική. Η διαρκής καινοτομία αφορά περισσότερο τις υπάρχουσες επιχειρήσεις σε σχέση με το επιχειρηματικό τους σχέδιο, τις τεχνολογίες που χρησιμοποιούν και τους τρόπους που μπορούν να επεκταθούν στην αγορά αποκτώντας μεγαλύτερο μερίδιο σε αυτή. Η ριζική καινοτομία αναφέρεται συνήθως σε μία νέα, πρωτοποριακή ιδέα που γίνεται επιχείρηση και ασχολείται με κάτι νέο. Φυσικά, όταν μία νέα επιχείρηση συνεχίσει να υπάρχει και επιβιώσει μετά από τα πρώτα χρόνια ύπαρξής της εστιάζει στη διαρκή

καινοτομία που θα της επιτρέψει να επεκταθεί περισσότερο και να καταστεί πιο ανταγωνιστική⁴⁸.

Ένας τύπος καινοτόμου επιχείρησης που έχει βρει ανταπόκριση από νέους Έλληνες επιχειρηματίες και αναπτύσσεται συνεχώς είναι οι “startup” επιχειρήσεις. Με τον όρο “startup” επιχείρηση εννοείται η επιχείρηση που φέρει ένα καινοτόμο στίγμα, ιδρύεται για να ικανοποιήσει συγκεκριμένες ανάγκες των πελατών της και έχει προοπτικές να αναπτυχθεί ραγδαία. Στα ελληνικά, “startup” επιχείρηση ορίζεται η «νεοφυής» επιχείρηση. Βασικά χαρακτηριστικά αυτών των επιχειρήσεων είναι η ομαδικότητα και η συνεργασία που πρέπει να διακατέχουν τους ιδρυτές τους, σύμφωνα με τον κ. Δημήτρη Γ. Ε. Τσίγκο, Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας Νέων Επιχειρηματιών και ιδρυτή της Ελληνικής Ένωσης Νεοφυών Επιχειρήσεων που αναφέρει χαρακτηριστικά ότι πρέπει οι Έλληνες να αποβάλλουν την ιδέα του «πρωταθλητισμού» στις επιχειρήσεις και να γίνουν περισσότερο «συναθλητές».

Υπάρχουν πολλές νεοφυείς επιχειρήσεις που έχουν ιδρυθεί στην Ελλάδα της κρίσης και έχουν καταφέρει να αναπτυχθούν και να πετύχουν σημαντικά κέρδη για την εποχή. Αναφορικά, στον τομέα των τροφίμων είναι η εταιρεία “ERGON” που έχει αναφερθεί και παραπάνω και η εταιρεία “Karpos Company” που ιδρύθηκε το 2010 για να εξάγει σε όλο τον κόσμο μεσογειακά προϊόντα υψηλής ποιότητας, κάποια από τα οποία παράγονται ειδικά για την εταιρεία από έμπειρους παραγωγούς. Επίσης, από την άλλη μεριά στον τομέα της τεχνολογίας υπάρχει από το 2008 η εταιρεία “Vermantia Media Group” που παράγει και διανέμει τηλεοπτικό υλικό για νέου τύπου πλατφόρμες όπως είναι οι Web TV, IPTV και mobile TV ενώ ασχολείται και με το χώρο των βιντεοπαιχνιδιών. Τέλος, στον τομέα των υπηρεσιών υπάρχει η ασφαλιστική εταιρεία Hellas Direct που ιδρύθηκε το 2012 και προσφέρει τις υπηρεσίες της αποκλειστικά μέσω του διαδικτύου και για την οποία θα αναφερθούν περισσότερα σε επόμενη ενότητα όπου θα γίνει μία παρουσίασή της.

5.3 Μελέτη Περίπτωσης (Case Study): Η εταιρεία “Hellas Direct Insurance Ltd.”

Δύο ελληνοκύπριοι, ο Αιμίλιος Μάρκου και ο Αλέξης Πανταζής, έφυγαν από το Λονδίνο τον Ιούνιο του 2009, αφήνοντας πίσω τους χτισμένες καριέρες στο χρηματοοικονομικό τομέα, με σκοπό να ανοίξουν στην Ελλάδα μια ασφαλιστική εταιρεία,

⁴⁸ Σαλαβού, Ε., (2013), Καινοτομία στην επιχείρηση, στο: Σαλαβού Ελένη, **Καινοτομία και Αλλαγή στο ‘Επιχειρείν’**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

έχοντας ως κυριότερο βοηθό το Διαδίκτυο. Το όνομα αυτής, HD Insurance Ltd, και ο εμπορικός τίτλος, Hellas Direct ‘‘Rethink Insurance’’.

Οι δύο αυτοί επιχειρηματίες έχουν κοινή επαγγελματική πορεία. Γνωρίστηκαν στην Goldman Sachs, όπου και εργαζόντουσαν, στο Λονδίνο το 2005 και τους συνέδεσε η κοινή τους καταγωγή και το ενδιαφέρον τους για την επιχειρηματικότητα.

Ο Αιμίλιος Μάρκου είναι απόφοιτος του πανεπιστημίου του Manchester στον τομέα «Επιστήμης της Πληροφορικής» και κάτοχος μεταπτυχιακού στην «Αναλογιστική Επιστήμη και τα Χρηματοοικονομικά» από το London Business School. Εργάστηκε για περισσότερα από 18 χρόνια στη Goldman Sachs, στην McKinsey & Co και πιο πρόσφατα στην Barclays, ως επικεφαλής της Ευρωπαϊκής Ομάδας Ασφαλίσεων.

Ο Αλέξης Πανταζής δεν ακολούθησε διαφορετική πορεία, όντας κάτοχος πτυχίου του πανεπιστημίου του Cambridge στον τομέα των οικονομικών με προϋπηρεσία για 12 χρόνια στη Goldman Sachs, στην Credit Suisse First Boston και στην Boston Consulting Group. Το 2005 κατέκτησε μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών στο φημισμένο πανεπιστήμιο Wharton και στη συνέχεια έγινε Εκτελεστικός Διευθυντής στην Goldman Sachs, υπεύθυνος για επενδύσεις κεφαλαίων και νέες πρωτοβουλίες στη διαχείριση ευρωπαϊκών επενδύσεων.

Από το 2006, ο Αιμίλιος Μάρκου και ο Αλέξης Πανταζής, ως Angel Investors έχουν επενδύσει σε αρκετές startup εταιρείες στη Μεγάλη Βρετανία και στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, συμπεριλαμβανομένης και της επένδυσης του Αιμίλιου στην ‘‘ZocDoc.com’’⁴⁹.

Εικόνα 2: Οι ιδρυτές της εταιρείας Hellas Direct.

⁴⁹ «Αιμίλιος Μάρκου-Αλέξης Πανταζής: Με καριέρα στο Σίτι οδηγούν με ασφάλεια κόντρα στην κρίση», Αποστόλου Μάκης, 2013. Πηγή: www.ethnos.gr

Το 2009, βλέποντας ότι η κρίση έχει ήδη ξεκινήσει να πλήττει τη νότια Ευρώπη και πιστεύοντας ότι νέες ευκαιρίες θα δημιουργηθούν αποφάσισαν να έρθουν στην Ελλάδα και να κάνουν κάτι νέο στο χώρο της ασφάλισης αυτοκινήτων. Ο λόγος που ασχολήθηκαν με αυτό το κομμάτι ήταν, εν πρώτης, η εμπειρία που είχαν και οι δυο στον τομέα των ασφαλίσεων και δεύτερον, ότι αυτός ο τομέας, στην Ελλάδα, δεν κινείται γύρω από την ικανοποίηση των πελατών αλλά γύρω από την ικανοποίηση των ασφαλιστικών συμβούλων. Επιπλέον, οι ασφάλειες τα τελευταία χρόνια είναι μια αναγκαία συνθήκη για όλους. Συνεπώς, αυτοί οι δυο άνθρωποι, με μια νέα ιδέα ήρθαν για να βελτιώσουν την υπάρχουσα κατάσταση στους δύσκολους, οικονομικά, καιρούς που βιώνει η χώρα και να κάνουν την ασφαλιστική αγορά στην Ελλάδα πιο «πελατοκεντρική» όπως αναφέρει ο κ. Αλέξης Πανταζής σε συνέντευξή του στο site “fortunegreece.com”.

Το πρώτο και σημαντικότερο μέλημα για την ίδρυση μίας επιχείρησης είναι η αναζήτηση κεφαλαίων, ιδίων ή ξένων, ώστε να υπάρχει κεφαλαιακή επάρκεια σε αυτή και να μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της. Στην περίπτωση του Αιμίλιου Μάρκου και του Αλέξη Πανταζή, η αναζήτηση επενδυτών ήταν δύσκολη και αρκετά χρονοβόρα. Ξεκινώντας το 2010, με τη χώρα να διανύει μια πολύ δύσκολη περίοδο, μιας και είχε ήδη μπει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και ζούσε το πρώτο Μνημόνιο αυτό ήταν ανασταλτικός παράγοντας για αρκετούς επενδυτές. Έγινε προσέγγιση με e-mail σε 2500 υποψήφιους επενδυτές και συναντήθηκαν με 300 από αυτούς σε 14 χώρες και σε διάστημα 18 μηνών, για να φθάσουν σε συμφωνία με μόλις 11 επενδυτές, Έλληνες και ξένους. Το αρχικό κεφάλαιο που κατάφεραν να συγκεντρώσουν έφθασε τα 8.5 εκατομμύρια ευρώ.

Μετά την εύρεση των απαιτούμενων κεφαλαίων από τους επενδυτές, μια σημαντική δυσκολία που αντιμετώπισε η Hellas Direct είχε να κάνει με τη γραφειοκρατία στην Ελλάδα. Το 2011 έγινε η κίνηση να έρθουν σε επαφή με την, τότε, αρμόδια αρχή για τις ασφαλιστικές εταιρείες, το Υπουργείο Ανάπτυξης. Βέβαια, λίγο αργότερα οι αρμοδιότητες του υπουργείου μεταφέρθηκαν στην εποπτεία της Τράπεζας της Ελλάδος, παρατείνοντας τη διαδικασία πιο πολύ από το συνηθισμένο χρόνο. Όταν μετά από έξι μήνες δεν υπήρξε απάντηση αποφάσισαν να απευθυνθούν στην αντίστοιχη αρχή της Κύπρου όπου και πήραν τελικά την άδεια. Όλα αυτά είχαν ως συνέπεια την καθυστέρηση ενός έτους για τη συγκέντρωση των κεφαλαίων και ενός ακόμη έτους μέχρι να πάρουν όλες τις απαραίτητες εγκρίσεις. Μπορεί μεν να καθυστέρησαν 3 ολόκληρα χρόνια από τη σύλληψη της ιδέας μέχρι την ίδρυση της εταιρείας, αλλά αυτό δεν τους εμπόδιζε να φτιάχνουν business plans ξανά και ξανά, να διορθώνουν ατέλειες, να αναπτύσσουν νέες ιδέες, να ψάχνουν καινοτόμες λύσεις και να

δημιουργήσουν την πιο κατάλληλη τεχνολογία πάνω στην οποία θα λειτουργούσε η εταιρεία τους⁵⁰.

Η εταιρεία τελικά κατάφερε να πάρει την άδεια από την Κύπρο, όπου και διατηρεί την έδρα της, το 2012 και άρχισε την επιχειρηματική της δραστηριότητα από τα γραφεία της στην Αθήνα. Η Hellas Direct είναι μια online ασφαλιστική εταιρεία αυτοκινήτου η οποία δραστηριοποιείται στην Αθήνα. Όλες οι συναλλαγές πραγματοποιούνται απευθείας από την εταιρεία (χωρίς μεσάζοντες και κρυφές χρεώσεις), online ή μέσω τηλεφώνου, με αποτέλεσμα ο καταναλωτής να μπορεί να ασφαλιστεί σε λιγότερο από πέντε λεπτά και να λάβει το ασφαλιστήριό του με e-mail⁵¹. Μερικά βασικά χαρακτηριστικά της εταιρείας είναι ότι η ασφάλιση γίνεται άμεσα και μέσω Internet (direct), σε μια πλατφόρμα πολύ προσιτή για τον επισκέπτη, δίνοντάς του αρκετές βοήθειες ώστε να μπορέσει μόνος του να λάβει προσφορά και να αγοράσει την ασφάλεια που επιθυμεί. Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της είναι η εξοικονόμηση χρημάτων στον πελάτη που επιτυγχάνεται αρχικά λόγω της έλλειψης ασφαλιστικών μεσιτών αλλά και στη συνέχεια λόγω του συστήματος παραμετρικής τιμολόγησης που χρησιμοποιείται από την εταιρεία. Με βάση αυτό το σύστημα η εταιρεία δεν αξιολογεί μόνο το όχημα αλλά και τον οδηγό και τη χρήση που γίνεται στο όχημα καθώς και τον τρόπο οδήγησής του. Αυτό επιφέρει εκπτώσεις της τάξεως του 20%-25% σε οδηγούς που δεν προκαλούν ατυχήματα ή σε όσους δεν κάνουν καθημερινή χρήση του αυτοκινήτου τους.

Η Hellas Direct έχει μέχρι στιγμής βραβευθεί με τα βραβεία «Καλύτερη Νέα e-επιχείρηση 2013» και «Καινοτομίας 2013» από τα e-evolution awards, ενώ είναι υποψήφια για το βραβείο καινοτομίας του θεσμού European Business Awards 2013 (The UKTI Award for Innovation), στο Λονδίνο.

Η εταιρεία, επίσης, επιλέχθηκε στο 46^ο διεθνές πάνελ επιλογής (International Selection Panel – ISP) της Endeavor Global (ένας παγκόσμιο μη κερδοσκοπικός οργανισμός που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα με σκοπό να καθοδηγήσει νέους επιχειρηματίες που ηγούνται καινοτόμων εταιρειών με υψηλό ρυθμό ανάπτυξης προσφέροντάς τους στρατηγικές συμβουλές, πρόσβαση σε σημαντικά δίκτυα και χρήσιμα εργαλεία για την επιτυχία της επιχείρησής τους), που πραγματοποιήθηκε στο Μαϊάμι, το ISP το οποίο πραγματοποιείται πέντε φορές ετησίως και ολοκληρώνει μια πολυδιάστατη διαδικασία έρευνας και επιλογής

⁵⁰ «Hellas Direct. Πως σάρωσε την ασφαλιστική αγορά αυτοκινήτου», Θεοδόσης Μίχος, Συνέντευξη από τους ιδρυτές. Πηγή: www.andro.gr

⁵¹ «Το καρπολόγημα #7», Μαρίνα Βρανοπούλου, Συνέντευξη από τους ιδρυτές. Πηγή: www.athensvoice.gr

επιχειρηματιών σε τοπικό και διεθνές επίπεδο. Η αξιολόγηση και επιλογή των εταιρειών γίνεται από διεθνείς επιχειρηματικούς ηγέτες και αφορά στους υποψήφιους επιχειρηματίες από όλες τις χώρες με παρουσία της Endeavor. Οι επιλεγμένοι επιχειρηματίες απολαμβάνουν μια σειρά συμβουλευτικών και άλλων υπηρεσιών προσαρμοσμένων στις ανάγκες τους από τους “mentors” και “advisors” της Endeavor, αποκτούν πρόσβαση στο διεθνές δίκτυο της και σε επενδυτές. Στο συγκεκριμένο ISP (46^ο) επιλέχθηκαν 40 επιχειρηματίες, οι οποίοι εκπροσώπησαν 21 επιχειρήσεις από 10 χώρες, ανεβάζοντας το συνολικό αριθμό των επιχειρηματιών του δικτύου της Endeavor σε 766 από 476 εταιρείες σε 14 χώρες⁵².

Όπως αναφέρουν οι ιδρυτές, οι αρχικοί στόχοι για αναγνώριση από το κοινό ήταν λογικοί και μετρήσιμοι, όμως από τους πρώτους μήνες λειτουργίας η αναγνώριση που έλαβαν από τον κόσμο ξεπέρασε τα προσδοκώμενα επίπεδα, καταγράφοντας μια πολύ ανοδική πορεία με αρωγό τους τη διάδοση της εταιρείας «από στόμα σε στόμα». Κάθε μήνα λειτουργίας υπάρχει μια αυξητική πορεία της τάξεως του 25%, τα κεφάλαια έχουν ανέλθει σε 17.000.000 ευρώ και ο στόχος είναι να φτάσουν σε μερίδιο αγοράς 3%-5% μέσα στα πρώτα πέντε χρόνια λειτουργίας⁵³.

Η εταιρεία, είχε ως προσδοκία να επεκταθεί και εκτός της Αθήνας και κατάφερε το πρώτο βήμα, την επέκταση των παροχών της στη Θεσσαλονίκη από τις αρχές του 2014. Επιπλέον, η Hellas Direct προχώρησε σε μία ακόμη καινοτομία με την ένταξη μίας νέας υπηρεσίας που ονομάζει “Timeline” και προσφέρει στον πελάτη ευελιξία σε σχέση με τη διάρκεια του συμβολαίου που εκείνος επιθυμεί, με ελάχιστη διάρκεια τις 30 ημέρες και μέγιστη το ένα έτος, σύμφωνα με τα λεφτά που είναι διατεθειμένος να διαθέσει.

Τέλος, η εταιρεία βραβεύθηκε για μία ακόμα φορά, για το έτος 2013, από τα βραβεία “e-volution awards” με το ασημένιο βραβείο για ασφαλιστικές υπηρεσίες και όντας μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες και επιτυχημένες “startup” επιχειρήσεις δίνει το παράδειγμα σε όλους τους Έλληνες επιχειρηματίες για να μπορέσει η Ελλάδα να βγει από αυτή τη δύσκολη κατάσταση που βιώνει μέχρι σήμερα.

⁵² «H Hellas Direct στο δίκτυο της Endeavor», 2012. Πηγή: www.protothema.gr

⁵³ «Σταθερή ανάπτυξη για την Hellas Direct», 2013. Πηγή: www.imerisia.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Αν κοιτάξει κανείς όλες τις προηγούμενες οικονομικές κρίσεις που ξέσπασαν ανά τον κόσμο και αναλύσει τα αίτια για τα οποία προκλήθηκαν, τις επιπτώσεις τις οποίες επέφεραν αλλά και τους τρόπους με τους οποίους αντιμετωπίστηκαν, θα διαπιστώσει πως τα αίτια, κυρίως, είναι πάντα ίδια και το μόνο που θα έπρεπε να κάνουν από εδώ και πέρα οι κυβερνήσεις των χωρών, το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα αλλά και οι επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως μεγέθους, είναι να μάθουν από τα λάθη του παρελθόντος. Είναι πολύ πιο εύκολο να αποφύγει κανείς τέτοιες καταστάσεις όταν γνωρίζει τους λόγους που τις δημιουργούν αλλά και τα σωστά βήματα προετοιμασίας, θωράκισης και αντιμετώπισης που πρέπει να ακολουθήσει ώστε να βγει, τελικά, αλώβητος.

Η κρίση του 2007 που ξέσπασε στην Αμερική είχε ως αφορμή τις λανθασμένες τακτικές των τραπεζών, με κυριότερη αυτή των sub-primes δανείων. Μπορεί μεν η επέκταση της κρίσης να οφείλεται στο παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα αλλά οι πραγματικοί λόγοι για τους οποίους έπληξε αρκετά κράτη του κόσμου ήταν βαθύτεροι και έγκεινται σε λανθασμένες τακτικές πολλών ετών από τους πολιτικούς της εκάστοτε χώρας, τους επιχειρηματίες, ακόμα και τους πολίτες οι οποίοι υιοθετούσαν για πολλές δεκαετίες ξεπερασμένες νοοτροπίες που οδηγούσαν σε αδιέξοδα.

Πιο συγκεκριμένα, για την Ελλάδα το πρόβλημα ξεκίνησε από το λανθασμένο πολιτικό σύστημα σε συνδυασμό με τον αλόγιστο δανεισμό της χώρας, προ κρίσης, και την έλλειψη ενός ολοκληρωμένου και ορθού οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού συστήματος ικανού να πορευθεί χωρίς εξωτερική βοήθεια και να δημιουργήσει μία χώρα αυτάρκη, δημιουργική και ανταγωνιστική.

Για την αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης είναι πρόπων να ληφθούν μέτρα που θα αναδιαρθρώσουν το πολιτικό σύστημα, θα εξισώσουν τις κοινωνικές αδικίες και θα διαμορφώσουν ένα υγιές και ανταγωνιστικό περιβάλλον για τις ημεδαπές επιχειρήσεις, ώστε να μπορέσουν και αυτές με τη σειρά τους να καταστούν βιώσιμες, υγιείς και ανταγωνιστικές εκτός των ελληνικών συνόρων. Αυτό είναι εφικτό με την ένταξη της καινοτομίας στην καθημερινότητα των επιχειρήσεων και στην νοοτροπία των επιχειρηματιών. Με την ανάκαμψη των ελληνικών επιχειρήσεων, η εξάλειψη της ανεργίας θα είναι πιο εύκολη, γρήγορη και μόνιμη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

❖ Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Επιτροπάκη, Ο., Κυριακόπουλος, Κ., Ζάρκος, Σ. (2011), **Το μανάτζμεντ σε καιρούς κρίσης**, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.
2. Κότιος, Α., Παυλίδης, Γ. (2012), **Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.
3. Σαλαβού, Ε. (2013), **Καινοτομία και Αλλαγή στο 'Επιχειρείν'**, εκδόσεις Rosili, Αθήνα.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ-ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

❖ Ελληνικά Βοηθήματα (Εφημερίδες, Περιοδικά, Φορείς, Άρθρα)

1. Ελληνική Στατιστική Αρχή
2. Εφημερίδα «Ημερησία»
3. Περιοδικό «Χρήμα»
4. Τράπεζα της Ελλάδος
5. Μπασάρας, Α. (2012), «Ελληνική Οικονομική Κρίση. Ανασύσταση, Ανάλυση και Προοπτική», National Pakistani Superior Management College

❖ Ξενόγλωσσα Βοηθήματα (Εφημερίδες, Περιοδικά, Φορείς, Άρθρα)

1. 82th BIS Annual Report 2011/2012
2. Arghyrou, M., Kantonikas, A., 2010, «The EMU sovereign-debt crisis: A call and an opportunity for a Greek supply-side revolution»
3. Osaki Sadakazu, 2005, «Reforming Japan's Capital Markets»

❖ Διαδικτυακές Πηγές

1. www.sansimera.gr
2. www.imerisia.gr
3. el.wikipedia.org
4. www.investopedia.com
5. www.ineobservatory.gr
6. www.greekeconomistsforreform.com
7. www.bis.org
8. ec.europa.eu
9. www.statistics.gr
10. www.eparousia.gr
11. www.e-magazino.gr
12. www.kathimerini.gr
13. www.pelop.gr
14. www.euro2day.gr

15. www.bankofgreece.gr
16. www.europeanbusiness.gr
17. www.dealnews.gr
18. www.investingreece.gov.gr
19. www.ergonproducts.gr
20. www.ethnos.gr
21. www.andro.gr
22. www.athensvoice.gr
23. www.protothema.gr
24. www.online-stock-trading-guide-com
25. www.europa.eu
26. www.toportal.gr
27. www.bond-buddle.com
28. www.oe-e.gr
29. www.enthesis.net
30. bigpicture.typepad.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

❖ Παράρτημα Πινάκων

Πίνακας 1:	σελίδα 29
Πίνακας 2:	σελίδα 35
Πίνακας 3:	σελίδα 36
Πίνακας 4:	σελίδα 39
Πίνακας 5:	σελίδα 45
Πίνακας 6:	σελίδα 53
Πίνακας 7:	σελίδα 53
Πίνακας 8:	σελίδα 55
Πίνακας 9:	σελίδα 56

❖ Παράρτημα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1:	σελίδα 13
Διάγραμμα 2:	σελίδα 20
Διάγραμμα 3:	σελίδα 24
Διάγραμμα 4:	σελίδα 30
Διάγραμμα 5:	σελίδα 52
Διάγραμμα 6:	σελίδα 60
Διάγραμμα 7:	σελίδα 61
Διάγραμμα 8:	σελίδα 62
Διάγραμμα 9:	σελίδα 63
Διάγραμμα 10:	σελίδα 63

❖ Παράρτημα Εικόνων

Εικόνα 1:	σελίδα 44
Εικόνα 2:	σελίδα 68